

MOKSLO LIETUVA

2007 m. lapkričio 22–gruodžio 5 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 20(376)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį Kaina 2 Lt

Spalio 5-osios popietę Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto dekanas doc. Eugenijus Jovaiša galėjo pasijusti Trakų salos pilies šeimininku. Na, jeigu ir ne visos pilies, tai Didžiosios menės tikrai. Menėje, kur XV a. stovėjo didžiojo kunigaikščio sostas ir Vytautas priminėdavo užsienio šalių valdovus bei pasiuntinius, minėtą dieną susirinko žmonės, kuriuos sieja vienas talpus žodis – istorija. Negana to, tai ir įdomioji istorija, nes būtent taip pavadintas projektas, kurio pabaigtuvės vyko Trakų pilyje. Įdomioji Lietuvos istorija – tai skaitmeninis vadovėlis, pradėtas 2004 m., kai UAB *Elektroninės leidybos namai* išleido pirmąją *Įdomiosios Lietuvos istorijos* serijos elektroninę knygą *Lietuvos valstybingumo istorija nuo seniausių laikų iki mūsų dienų*. Joje atspindėti esmingiausi Lietuvos valstybingumo procesai. Projekto vadovas Eugenijus Jovaiša sugebėjo suburti gausybę įvairių sričių autorių ir ne vienus metus jiems vadovavo. Dabar juos visus pilies Didžiojoje menėje galėjo priimti, pasveikinti ir padovanoti kompaktinių plokštelių rinkinį su didžiulio bendro darbo rezultatu.

13 valandų ir 24 minutės

Vienoje vietoje, tiksliau trijose kompaktinėse plokštelėse, pateikta nuo seniausių laikų iki mūsų dienų *Lietuvos valstybės istorija*, *Lietuvos meno istorija* ir *Lietuvos visuomenės istorija*. Šiose trijose dalyse yra 89 animuoti pasakojimai, jų bendra trukmė – 13 valandų ir 24 minutės.

Kuriant *Įdomiąją Lietuvos istoriją* dalyvavo sutelktinės istorikų ir meno istorijos tyrinėtojų pajėgos iš svarbiausių šalies universitetų ir mokslo institutų: Vilniaus pedagoginio universiteto, Vilniaus dailės akademijos, Vilniaus universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto, Mykolo Romerio universiteto, Šiaulių universiteto, Lietuvos istorijos instituto ir Pilietinės visuomenės instituto.

Trakų pilyje – „Įdomioji Lietuvos istorija“

Lietuvos valstybingumo istoriją parašė Eugenijus Jovaiša ir Gediminas Kulikauskas, *Lietuvos meno istorijai* parašyti buvo sutelktas 13 tyrinėtojų kolektyvas, kuriam vadovavo ir dr. Rūta Janonienė, o kuriant trečiąją dalį – *Lietuvos visuomenės istoriją* – net 18 mokslininkų ir pedagogų. Skaitmeninių *Įdomiosios Lietuvos istorijos* vadovėlių leidėjas – UAB *Elektroninės leidybos namai*. Viso pro-

Spalio 5 d. Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto dekanas Eugenijus Jovaiša buvo tapęs Trakų pilies valdovu

jekto vadovas – doc. Eugenijus Jovaiša. Menų bakalaurai Laura Leščinskaitė ir Mindaugas Pleskas bei programuotojas Arūnas Gudinavičius sukūrė animacinius pasakojimus, juos įgarsino Lietuvos nacionalinio dramos teatro aktorius Rimantas Bagdzevičius, o angliškai – Arvydas Okas. Iliustracijas parinko Gediminas Kulikauskas.

Nukelta į 8 p.

KAIP METALAS PAKLŪSTA VANDENIUI IR ŠVIESAI

Spalio 9 d. UAB *Arginta* (Molėtų pl. 71), Vilniuje, buvo surengtas seminaras *Lazerinių technologijų plėtros perspektyvos Lietuvos pramonėje ir mokslo institucijose*. Mūsų šalies gamybininkai ir mokslo institutų darbuotojai pasidalijo darbo su lazerinėmis technologijomis bei sistemomis patirtimi, aptarė technologinių lazerių taikymo ateities perspektyvas. Seminare taip pat dalyvavo pranešėjai iš Suomijos, Latvijos ir Ukrainos.

Pagal sumanymą šiai temai turėjo būti skirta keletas publikacijų *Mokslo Lietuvoje*. Tuo tikslu su Suomijos UAB *Machinery* padalinio Lietuvoje direktoriumi Juozu Jaskelevičiumi, Fizikos instituto Taikomųjų tyrimų laboratorijos skyriaus vedėju dr. Gedimynu Račiukaičiu ir vienu iš seminaro organizatorių dr. Vidimantu Kabelka nuvykome į UAB *Arginta*, kur metalo pjaustymui naudojamas tarptautinės bendrovės staklių gamintojos *Bystronic* lazeris. Prisidėjus vienam iš *Argintos* savininkų gamybos direktoriui Gintautui Kvietkauskui tikėjomės surengti nedidelę diskusiją ne tik apie įmonėje veikiančią technologinį lazerį, bet apskritai apie tokių staklių ir kitos moderniausios įrangos įsigijimo bei naudojimo perspektyvas mūsų įmonėms, gal net technologinių lazerių kūrimo perspektyvas Lietuvoje. Juk esame lazerių kūrimo šalis, bent taip atrodo pasiskaičius šiai sričiai skiriamas publikacijas.

Diskusija įvyko, bet kalba pasisuko į tokį šiandieninio verslo ir gamybos problemų verpetą, kad apie lazerius tekdavo ir pamiršti. Užtat kalbėta apie gamybos ir mokslo santykį, specialistų ir kvalifikuotų darbininkų rengimą Lietuvoje, atotrūkį, kuris susidaręs tarp to, ko reikia gamybai, ir to, ką šiandien rengia aukštosios mokyklos. Susidarė įspūdis, kad gyvename tarsi lygiagrečiuose pasauliuose, kur veikia materijos ir antimaterijos dėsniai, kur vyrauja visiškai nesuskalbėjimas, o neretai ir nenoras išgirsti oponentų argumentus. „Užsiūtų ausų kraštas“ – Lietuva, nors apie liežuvius to nepasakysi.

Žodžiu, imdamasi šios temos *Mokslo Lietuva* nesitiki išgyti daug naujų draugų, o štai pamokslą tikriausiai išgirs ne vieną. Išklaussime, nes juk esame prieš užsiūtų ausų politiką.

Nukelta į 4 p.

2, 7 p.

BE CHEMIJOS
NEĮSIVAIZDUOJA
GYVENIMO

3 p.

AR LIETUVIŲ
KALBA TURI
TAIKYTI
PRIE SVETIM-
VARDŽIŲ?

6, 10 p.

KAI VIENI
BIJO, O KITI
NENORI

11, 14 p.

TAS ŠAKOTAS
MUZIKOLOGIJOS
MEDIS

12, 13 p.

MOKSLO
POPULIA-
RINIMAS
PRATURTINA
GYVENIMĄ

Gražią gyvenimo sukaktį organinės sintezės srityje dirbantis mūsų tautietis prof. Viktoras Algirdas Sniečkus, Lietuvos mokslų akademijos užsienio narys, pasitiko kaip visada atsidėjęs darbams, be kurių negalėtų išsivaizduoti savo gyvenimo. Gyvena ir dirba priešingoje Žemės rutulio dalyje – Kanadoje, Kingstono mieste, ten dėsto Queen's universitete. Įpratome profesorių Lietuvoje matyti tada, kai Vilniuje vyksta jau spėjusios gerą vardą pasaulyje pelnyti Baltijos organinės sintezės konferencijos, sutrumpintai BOS (*Balticum Organicum Syntheticum*). Tai prof. V. A. Sniečkaus idėja, kartu su prof. Eugenijumi Butkumi ir JAV chemikais Jonu Dunčia, Jaanu Pesti ir Janu Upešlaci. Jų pastangų vaisius – į Vilnių sukviesti pasaulines organinės sintezės žymybes. Įgyvendinta 2000 ir 2002 metais.

Šiose konferencijose galėjome klausytis trijų Nobelio chemijos srities laureatų pranešimų. Beje, ne vien pranešimų, bet ir žymių mokslininkų minčių, kurias jie išsakė interviu forma ar apskritojo stalo diskusijoje *Mokslo Lietuvoje*. Priminsime, kad 2000 m. Vilniuje lankėsi prof. Ryoji Noyori (Nagojos universitetas, Japonija), o 2002 m. – prof. Barry K. Sharpless (The Scripps Research Institute, JAV) – abu 2001 m. tapo Nobelio premijos laureatais. Viešnagės Vilniuje metu buvo sudaryta galimybė *Mokslo Lietuvai* pakalbinti prof. Ryoji Noyori, o apskritojo stalo diskusijoje kalbino prof. Barry K. Sharpless, prof. Robertą H. Grubbs (Kalifornijos technologijos institutas, JAV), prof. Henri

Kagan (Paris-Sud universitetas, Molekulinės chemijos institutas d'Orsay, Prancūzija), prof. V. A. Sniečkus ir prof. Eugenijų Butkų. Beje, prof. E. Butkus dėka *Mokslo Lietuvai* ir buvo sudarytos palankios sąlygos pakalbinti pasaulinio mokslo žymybes, kurios į Vilnių atvyko pagerbdamos prof. V. A. Sniečkaus gimtinę.

Malonu buvo prof. V. A. Sniečkus Vilniuje išvysti šį rudenį, nors eilinė BOS konferencija mūsų sostinėje įvyks tik kitų metų vasarą. V. A. Sniečkus į Vilnių atvyko iš Estijos, kur Talino technikos universitete skaitė paskaitas apie naujausius organinės sintezės metodus. Jis pats yra kai kurių tų metodų pradininkas ar bent jau pateikęs reikšmingų tų metodų patobulinimų, kai kurios reakcijos vadinamos jo vardu. Viena jų – ortometalinimo reakcija (angl. *directed ortho metalation*). Pasak prof. E. Butkaus, reakcija padeda gauti junginius, kurių kitais būdais neįmanoma gauti. Tie junginiai gali būti naudojami farmacijoje ir kitose srityse. Tai štai apie naujausius organinės sintezės metodus V. A. Sniečkus Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto magistrantams ir doktorantams perskaitė trijų paskaitų ciklą, kuris leido susipažinti su cheminės sintezės laimėjimais ne iš trečių lūpų, bet iš mokslininko, kuris pats tuos sintezės kelius tiesė, kai kuriuos jų įgyvendino savo laboratorijose.

V. A. Sniečkus jaučia išpareigojimą ir pareigą padėti savo dviejų tėvynių – Lietuvos ir Estijos (tėvas lietuvis, mama estė) – mokslininko kelią besirenkantiems studentams: jis atsiunčia Vilniaus universiteto Chemijos fakultetui literatūros, padėjo gauti lėšų, kad į šį universitetą būtų atgabentas didelės skiriamosios gebos 300 MHz branduolių magnetinio rezonanso spek-

trometras *Varian*. Jį padovanojo garsi farmacinė bendrovė *Bristol Myers Squibb*, kurioje dirba lietuvis Jonas Dunčia ir estas Jaanas Pesti. Jie abu yra BOS organizacinio komiteto nariai. BMS ketino kam nors padovanošti vertingą spektrometrą, bet reikėjo užmokėti už jo siuntimą. „Mes visi vienu balsu sušukome: „Žinoma, reikia padovanoti Vilniaus universitetui!“ Lėšų siuntimui panaudojome iš BOS fondo kasos“, – sako V. A. Sniečkus, ir jam malonu tai prisiminti.

Profesorius Viktoras Algirdas Sniečkus

torui Sniečkui ir Pauline Sinberg-Sniečkieni 1944 m. išvykstant į Vokietiją. Beje, mano tėvai susipažino studijuodami veterinariją Tartu universitete. Mama mirė 2002 m. vasarą, sulaukusi 105 metų. Estijos vaikystėje man išvis neteko pažinti, pirmą kartą į savo motinos kraštą atvykau tik prieš dvejus metus.

Koks išpūdį Jums padarė Estija, jeigu lygintume ją su Lietuva?

Estija mažesnė, ten, mano nuomone, greičiau viskas keičiasi. Tai geri pokyčiai. Vilniuje ir

mijos atstovai. Beje, E. Butkus ne tik kaip mokslininkas yra daug nuveikęs. Ne vienus metus vadovaudamas Lietuvos mokslo tarybai jis daug daro, kad mokslo reikalai Lietuvoje gerėtų ir užimtų jiems derama vieta. Kiek teko apie visa tai su E. Butkumi kalbėti, atrodo, kad 2008 m. Lietuvoje bus einama prie naujos mokslo finansavimo sistemos diegimo, o tai turėtų skatinti ir kitus mokslo reikalus Lietuvoje.

Kaip ten, Kanadoje?

Pasukime į Jūsų konkrečią veiklos sritį. Kokiame Kanados universitete dirbate ir kokiame tiriamajam darbui skiriate savo jėgas?

30 metų dirbau Waterloo universitete Kanadoje, kur ir pradėjau akademinę veiklą. Prieš dešimtmetį persikėliau į Queen's universitetą Kingstono mieste, kur toliau tęsiu organinės chemijos tyrinėjimus. Tai maždaug 250 km atstumu nuo Toronto, tad kanadietiškais mastais visai netoli.

Kiek šis universitetas stiprus organinės chemijos tyrinėjimuose?

Queen's universitetas daugiausia žinomas kaip teisės ir verslo administravimo sričių bei medicinos tyrinėjimuose pasireiškęs universitetas. Chemijos sritis mūsų universitete taip pat neblogai laikosi, turime 27 profesorius. Tai profesorai asistentai, asocijuotieji profesorai ir tikrieji (*full*) profesorai, bet visi profesorai. Lietuvoje, kaip ir kitur Europoje, yra kitaip, katedroje ar

Laimei, savo universitete turime pakankamai kūrybinės laisvės. Dažnai ankstesnė tema pasirodo esanti visai nereikalinga. Jeigu pajuntu, kad reikėtų nutraukti buvusį darbą ir imtis naujo, perspektyvesnio, kaip man atrodo, tyrinėjimo, tai taip ir darau. Reikia žinoti, kada sustoti. Studentus mokome nepasiduoti ištikus pirmajai nesėkmei. Tenka tyrimus vėl ir vėl iš naujo daryti, ir taip ištisus mėnesius. Kuo sunkiau sekasi, tuo geresnis būna išradimas. Tą pastebėjau iš savo patirties. Kartais mažytė priežastis trukdo pasiekti geidžiamą rezultatą, bet tą kliūtį reikia surasti ir pašalinti. Eksperimentus reikia daryti sistemiskai, išbandant įvairius veiksnius, katalizatorius, kurie gali padėti gauti norimą rezultatą. 10–15 įvairių katalizatorių paprastai tenka patikrinti eksperimente.

Kaip atrodo Jūsų eksperimentai? Sėdite prie kompiuterio ir net balto ar melsvo chalato neužsivelkate?

Būtent. Mane traukė organinė chemija, eksperimentai, labai patiko sintetinti cheminius junginius, bet jeigu tik tuo užsiimčiau, tai nieko neparašyčiau, nes niekada nepakaktų laiko. Tenka rūpintis studentais, vadinas, rašyti projektus, siekti gauti finansavimą, antraip neturėsiu studentų. Vadinas, yra prieštaravimas: įsimylėjęs organinę chemiją, trokšdamas daryti eksperimentus, tam negali atsidėti visomis jėgomis, nes tenka daryti daugybę kitų darbų, kurie su tikruoju mokslu mažą ką turi bendro.

Be chemijos neįsivaizduoja gyvenimo

Susidvejinimo pavojai

Vadinas, esama

tam tikro biurokratizmo. Lietuvoje nemažai talentingų mokslininkų nuėjo dirbti į verslą ar mokslo administravimo sritį. Kaip jums atrodo, ar tai nėra praradimas mokslui?

Svarbus klausimas. Daug priklauso ir nuo paties žmogaus polinkio. Man atrodo, kad 3–4 metus galima užsiimti mokslo politika, bet paskui reikėtų grįžti į savo įprastą mokslo darbą. Praradus daugiau laiko, sunku sugrįžti, nes mokslo pokyčiai labai dideli. Chemijoje kas dieną pasirodo naujos publikacijos,

Tarsi būtų tarp dviejų tėvynių

Iki 1997 m. Lietuvoje Jums neteko būti nuo 1944-ųjų vasaros, kai dar septynmetis, artėjant frontui, su tėvais pasitraukėte į Vakarų. Šiomet sukako 10 metų, kai grįžote į gimtinę, susipažinote jau su laisva Lietuva. Kas per šiuos 10 metų pasikeitė Jūsų kaip mokslininko gyvenime?

Buvo daug pokyčių, nežinau, nuo ko ir pradėti. Išties pirmą kartą nuo pokario laikų į Lietuvą atvykau 1997 m., mačiau, kad viskas juda į gerą. Kaskart atvykdamas į Lietuvą įsitikinu, kad ir toliau daug kas gerėja, o Vilniaus beveik nepažinčiau, jei lyginčiau su tuo, koks buvo kad ir prieš dešimtmetį. Mano akimis, tai jau tikrai europietiškas miestas, koks jis, žinoma, ir anksčiau buvo.

Gaila, kad per tas kelias dienas, kai atvykstu, tik Vilnių ir matau, nes paprastai labai stinga laiko ilgiau lankytis Lietuvoje. Labai norėčiau dar nuvykti į Kauną, savo gimtąjį miestą. Jį pirmą kartą aplankiau prof. Algirdo Šačkaus dėka. Radau savo buvusius namus, kuriuos, įėjęs pro vartus, prisimčiau iš fotografijos.

Esate perpus lietuvis, perpus estas. Kaip sugebate padalyti savo palankumą Lietuvai ir Estijai?

Abiem kraštams per pusę. Prieš atvykdamas šį rudenį į Vilnių lankiausi Estijoje, ten skaičiau tas pačias paskaitas kaip ir Vilniaus universiteto studentams. Kalbėjau estiškai, bet sekėsi daug prasčiau negu lietuviškai. Nei estų, nei lietuvių kalbos gramatikos nemoku. Estijoje jaučiuosi taip pat gerai kaip ir Lietuvoje, nors savo tėvo šalį – Lietuvą – pažįstu geriau. Vis dėlto šešerius metus su trupeliu gyvenau Lietuvoje, prieš tėvams Vik-

Taline pokyčiai vyksta daugmaž taip pat sparčiai, tačiau mokslas dabar Estijoje laikosi geriau. Sprendžiu kad ir pagal mokslui skiriamas lėšas. Man sunku atsakyti, kaip estams pasisekė mokslo reikalams skirti daugiau dėmesio ir lėšų, bet akivaizdu, kad jiems sekasi geriau.

Kaip manote, ar Estijoje geriau negu Lietuvoje suprantama mokslo reikšmė?

Sprendžiant iš mano išpūdžių – taip.

net visame fakultete gali būti vos vienas vienos krypties profesorius.

Ką, profesoriau, dabar veikiate savo profesinėje srityje?

Mėginame naujus sintezės metodus, kurie būtų produktyvūs naujų vaistų kūrimui. Tenka eksperimentuoti, bet toli gražu ne visos pastangos būna vaisingos. Kai toje srityje dirbi daug metų, atsiranda patirtis, intuityvi nuojauta, kokie metodai ir junginiai gali būti perspektyvūs mūsų tyrimuose ir gali būti pritaikyti farmacijos pramonėje.

Prof. Viktoras Algirdas Sniečkus Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto Organinės chemijos katedroje; lektorius Gintaras Urbelis, katedros vedėjas prof. Sigitas Tumkevičius, studentės I. Uogintaitė, I. Baškirova, magistrantė J. Dodonova, lektorius dr. Viktoras Masevičius ir prof. Eugenijus Butkus

Jeigu net nuo estų pradėdame atsilikti, tai kas bus su Lietuvos mokslu?

Lietuvoje yra daug žmonių, kurie nori pokyčių, tad jų ir reikia siekti. Lietuvoje man tenka daugiausia bendrauti su prof. Eugenijumi Butkumi, nes abu esame organinės che-

Tačiau kartais net ir patirtis nepadeda. Manai, kad turi būti taip, o ne kitaip, bet vieną dieną paaikėja, kad reikia visiškai kitokio sprendimo.

Tai labai nenašus darbas, nes sėkmingas rezultatas tenka daugybei nepavykusių bandymų?

jų visų jau neįmanoma aprėpti. Ketverius metus praleidęs chemikas rizikuoja prarasti savo kvalifikaciją.

O kaip Jūs susigaudote tuose sparčiuose organinės chemijos pokyčiuose?

Prof. Arnoldas PIROČKINAS

Lapkričio 5 d. Rašytojų klube (K. Sirvydo g. 6) įvyko daug žadėjęs renginys – diskusija *Atsisakymas lietuviškai rašyti kitų tautų vardžodžius – europėjimas ar lietuvių kalbos išdavystė?* Ji kartu turėjo būti ir prof. Vinco Urbučio knygos *Lietuvių kalbos išdavystė* (2007) aptarimas. Kvietimuose buvo įrašyti ne vien autoriaus šalininkai, bet ir keli numanomi jo pažiūrų priešinkai. Kaip su jais buvo tartasi dėl dalyvavimo, sunku pasakyti, bet be sutikimo tikriausiai jų pavardės nebūtų buvusios įrašytos į programą. Taigi buvo galima tikėtis nuoširdaus pokalbio su priešingas pozicijas ginančiųjų vadais, ideologais ir pilkosio mis eminencijomis.

Deja, spėjamo pokalbio, iš esmės imant, nebuvo: susitikimas praėjo gana pakiliai, bet, kaip sakoma, šaudyta į vienus vartus. Mat pagrindiniai V. Urbučio oponentai prieš susitikimą atsiuntė Rašytojų klubo direktorei tokį raštą (kad neįtartų kas mus klastojant dokumentą, cituojamas visas tekstas): „Paašikėjus, kad š. m. lapkričio 5 d. Rašytojų klube numatytas pokalbis apie svetimų tikrinių vardų rašymą verčiamas Vinco Urbučio leidinio *Lietuvių kalbos išdavystė* sutiktuvėmis, atsisakome tokiaame renginyje dalyvauti. Esame įsitikinę, kad nedera reklamuoti leidinio, kuriame lietuvių kalbos išdavystė vadinama dabartinė svetimų tikrinių vardų pateikimo tvarka, nustatyta Antano Saliū, Prano Skardžiaus ir kitų žymiausių tarpukario kalbininkų, o vėliau įtvirtinta Lietuvių kalbos komisijos nutarimais. Reikalavimai tą tvarką sugriauti, uždrausti laisvai vartoti tikrąsias kitų kalbų vardų formas ir sugrąžinti sovietmečiu primestą jų visuotinį perdirbinėjimą yra kova su vėjo malūnais. Rašomojoje kalboje neįmanoma apsieiti be originaliųjų, o tam tikrais atvejais – ir be sulietuvinėtų formų. Nėra jokio reikalo keisti nusistovėjusių jų vartosenos formų ir kelti visuomenėje beprasmišką sumaištį.“

Šį raštą pasirašė du žymūs kalbos mokslo šulai: akademikas Zigmas Zinkevičius ir profesorius Vytautas Ambrazas.

Taigi garbieji lietuvių kalbininkai sutinka svarstyti svetimų tikrinių vardų rašymą, bet be jokios atodairos atsisako per svarstybas minėti savo seno ir gero kolegos veikalą, kuris skiriamas tų tikrinių vardų rašymui. Kito tokio svaraus darbo, skirto ginčijamai problemai, mes neturime. Tad kiek čia logikos – diskutuoti apsimetant, kad nieko verta pamatinė studija, kelianti ir šiaip ar taip sprendžianti susitikimui pateiktą klausimą?

Ši kraupi anatema skelbiama lietuvių kalbotyros veikalui, kurį derėtų gretinti su garsiąja Mikalojaus Daukšos *Prakalba į malonųjų skaitytoją*, vien todėl, kad autorius tariama esąs pavadinęs lietuvių kalbos išdavystę pirmosios Lietuvos Respublikos kalbininkų svetimvardžių vartojimo tvar-

Ko pritrūko Vincio Urbučio knygos oponentams?

Diskusiją pradeda šio straipsnio autorius prof. Arnoldas Piročkinas; sėdi rašytojas Juozas Aputis ir filosofas Romualdas Ozolas

ką, kurią dabar, atgavus nepriklausomybę, įtvirtinusi Lietuvių kalbos komisija. Nagi panagrinėkime šį negailestingą verdiktą motyvavimą.

Tarkim, akad. Z. Zinkevičius ir prof. V. Ambrazas iš tikrųjų padarė atradimą, jog šie ir kiti anų metų kalbininkai nustatė rašto autorių ginamą tvarką, o V. Urbutis, peikdamas ją, nuplėšė jos aniams kūrėjams šlovę. Tada paklauskime: ar žmogus, kritiškai įvertinęs minimą tvarką, iš tikrųjų palietė kalbos koraną ir už tai turėtų spirgėti laužo ugnyje ar kaboti ant drebulės šakos? Juk moksle iš principo nėra amžinų šventųjų tiesų. Tad, jeigu

minėti kalbininkai būtų nustatę tvarką, kuri šiandien mums, didžiai visuomenės daliai, rodytųsi nepriimtina, nebūtų koks nusikaltimas ją kritikuoti ir galiausiai reviduoti.

Vis dėlto įdomiausia ir svarbiausia, kad V. Urbutis knygoje gražiai įrodė, jog minėti kalbininkai dėl šiandieninės „tvarkos“, įvestos Valskybinės kalbos komisijos, mažiausiai kalti. Autoriaus neturėta noro mūsų pirmtakams prikišti kalbos išdavystės: ji skiriama tiems, kurie, pasinaudodami Valskybinės lietuvių kalbos komisijos svertais, stumia mūsų kalbą į liūną.

Apie V. Urbučio išdėstytas pažiūras į prieš 80–70 metų atliktą darbą šioje srityje plačiai rašoma knygos p. 66–79. Nors imk ir pacituok tuos 14 puslapių! Pasitenkinkime iš jų parinkę vieną trumpą vietą: „Skirtingai nuo nurašinėtojų (taip vadinami dabartiniai „originalai“ – A. P.), ano meto kalbininkai jokių ypatingų tikrinių svetimybų pateikimo principų ar dėsnių nebuvo prasiimanę ir visuomenei primetę. Jie visą laiką vadovavosi vis tais pačiais bendraisiais lietuvių kalbos dėsniais, priešokiais pataisinėdami bent jau ryškiausias iš svetur gaunamų vartojimo klaidas, atsiradusias dėl tų dėsnių nepaisymo [...]“ Priešokinį taisybinį V. Urbutis linkęs aiškinti daugiausia tuo, kad „ano meto kalbininkams dar ne viskas buvo aišku, net jie patys vartodami tikrines svetimybes ne visada buvo nuoseklūs...“ (p. 68). Toliau jis nurodo ir dvi priežastis, kurios neleidžia to meto kalbininkams nuodugniau atsidėti tikrinių svetimybų norminimui (p. 69).

Nuodugniai neapsvarsčius dalyko, žinoma, nebuvo įmanoma nustatyti kokių griežtų svetimvardžių vartosenos taisyklių – pateikti išsamios jų tvarkos. Šį teiginį galėtų patvirtinti ir keli mano paties straipsniai, išspausdinti ne itin populiariuose leidiniuose ir todėl galėję nepasiekti garbiųjų potencialių diskusijos dalyvių. Reikia be užuolankų pasakyti, kad „vakarietinių“ pretenzijos savintis minėtų nepriklausomoje Lietuvoje ir vėliau emigracijoje dirbusių mūsų kalbininkų teorinį bei praktinį palikimą svetimvardžių vartosenos klausimu yra įžūlus melas.

Kyla klausimas, kuo aiškinti šios mūsų dienomis mėginančios paimti į savo rankas svetimvardžių likimą grupuotės pastangas įteigti visuomenei, kad jų lietuvinimas įprastoje spaudoje, televizijos ir kitų viešųjų tekstų kalboje esąs „kova su vėjo malūnais“? Gal tai iš tikrųjų tik bandymas sustabdyti girnas, kurios mūsų tautai mala dirses? Taigi kuo aiškinti?

Atsakymai galėtų būti du. Arba tie malėjai, nebūdami susipažinę su V. Urbučio knyga ir kitų lietuvinimo šalininkų įrodymais, vadovaujasi kažkokiomis nuogirdomis, aklai įsikaltomis tezėmis, arba dėl galimų nekalbinių motyvų (tuščių ambicijų, pasidavimo pašalinėms įtaigoms, nevisavertiškumo jausmo ir t. t.) sąmoningai iškraipo lietuvių bendrinės kalbos procesą, visais įmanomais būdais nutylėdami ir apeidami lietuvinimo šalininkų pateikiamus argumentus. Tokiu būdu ar iš piktos valios, ar iš naivumo apšmeižę reikalą lietuvinimą svetimvardžius, jie kuria sistemą, kuri tikrai neduos naudos lietuvių kalbai. Abu atvejai šios tendencijos kūrėjams bus labai skurdi garbė. Gali būti, kad sutrikusi mūsų visuomenė (gal tiksliau – visokios jos institucijos) nubalsuos už „vakarietišką“ svetimvardžių vartojimą. Tada triumfuos pasirašę cituotą raštą žmonės su visokio plauko šalininkais. Jie bus „teisūs“, nes nugalėtojai neteisiami. Tačiau istorijos požiūriu tai bus Piro pergalė.

Iš tą dieną Rašytojų klube kalbėjusiųjų tik bene vienas ryžosi ginti originaliųjų, nesulietuvinėtų svetimvardžių vartojimą lietuvių kalboje. Tas balsas priklausė docentui Gražvydui Kirvaičiui. Atsinešęs kelis plakatėlius su lietuviškais vardais (Kudirka, Chomičius, Žalgiris ir kt.), jis įrodinėjo, kokia nesąmonė lietuvininti anglų ir kitų kalbų vardus, nes tokia nesąmonė atsirandanti, kai mėginama lietuviškus vardus rašyti pagal tarimą remiantis anglų rašybos principais, kitaip sakant, suanglinti. Tegul neišžeidžia ponas G. Kirvaitis! Kadaisie gimnazijoje logikos mokytojas yra mums kalęs į galvą vengti vadinamosios asilo analogijos. Dėl vietos stokos nedėstysiu jos turinio. Tačiau ponas G. Kirvaitis, nors ir anglistas, turėtų žinoti, kad anglų rašyboje vadovaujama ne tuo pačiu principu, kuris eina lietuvių rašyboje. Kaip matematikoje negalima painioti dvejetainės sistemos su dešimtaine, taip nėra ko anglams primesti lietuvių rašybos sistemą.

Reikia apgailestauti, kad docentas mokėsi laikais, kai iš vidurinių mokyklų buvo pašalinta lotynų kalba ir, matyt, vėliau jos taip pat nė kiek nepalazė, – būtų bent įsiminęs lotynišką patarlę: „Quod licet Jovi, non licet bovi“ (Kas leidžiama Jupiteriui, tas neleidžiama jaučiui). Kaip gaila: tada būtų suvokęs, kad kas tinka lietuvių kalbai – netinka anglų kalbai, ir atvirščiai.

Apie svetimvardžių vartojimą lietuvių kalboje būtų šnekos be galo. Kalbantis apie šį dalyką, atrodo, su kai kuriais žmonėmis praverstų pupų rėtį pasidėti. Šiaip ar taip, originaliųjų svetimvardžių brukimas į lietuvių kalbą vis labiau gilina ir plečia chaosą. Kažkam naudinga drumsti vandenį. V. Urbučio knyga išreiškia tos visuomenės dalies (didžiosios dalies!) troškimą: tegul nelieka anarchijos, tegul būna mūsų kalba visur vieninga ir lietuviška, visai tautai suprantama ir patogiai vartoti.

Lietuvių kalbos morfologijos specialistė prof. Aldona Paulauskienė diskusijoje piktinosi netvarka dėl svetimvardžių rašymo

Atkelta iš 1 p.

Kai Lietuva dar buvo staklių gamybos kraštas

Prisiminkime, ką prieš gerus 15–17 metų apie Lietuvą kaip apie staklių gamybos kraštą kalbėjo suomia: „Pardavinėti Lietuvoje Suomijos ar kitų užsienio bendrovių stakles? Tai beviltiška, nes juk Lietuvoje tiek staklių gamybos įmonių, kad ten nieko neparduosi. Parduoti galima nebent kelių tiesimo technika, statybų įrangą, tik ne stakles.“

Taip iš šalies į Lietuvos staklių gamybos reikalus žvelgė suomia, bet tuo metu Lietuvoje prasidėjo šios galingos ir tarptautiniu mastu autoritetingos pramonės šakos žlugimas. Iš bankrutuojančių įmonių už kapeikas migruodavo puikiausia įrangą. Pirkti ir įsisavinti brangią Vakarų įrangą žlungančioje pramonės šakoje? Nesąmonė, nes ir geriausios savo staklės ir kita įrangą buvo išparduodama už grašius.

Sunku pasakyti, kokių paskatų vedama Suomijos bendrovė *Machinery* 1999 m. ryžosi įkurti savo padalinį Lietuvoje. Jam vadovauti ėmėsi Juozas Jaskelvičius. Jo specialybė – metalo apdirbimo staklės ir įrankiai. Baigęs Kauno politechnikos instituto (dabar – Kauno technologijos universitetas) Mašinų gamybos (vėliau perorganizuotas į Mechanikos) fakultetą, gavo paskyrimą dirbti į tuometinį Eksperimentinio metalo pjovimo staklių mokslinio tyrimo instituto Vilniaus filialą, vadinamąjį ENIMS'ą. Jo mokytojas ir darbo vadovas buvo ENIMS'o direktorius Vladas Algis Gapšys. Patekęs į labai kūrybingą aplinką J. Jaskelvičius pradėjo projektuoti kai kuriuos įrenginius, ši veikla davė impulsą jo diplominiam darbui ir disertacijos pradžia. Buvo ne tuščias darbas, nes ir šandien yra naudojami kai kurie jo suprojektuoti įrenginiai. Teisėtas kiekvieno inžinieriaus ar konstruktoriaus pasididžiavimo dalykas. Gaila, bet disertacijos neteko baigti, nes staugiai pradėjęs keistis gyvenimas privertė pasukti kita linkme.

Nelengvai iš pradžių jam klostėsi ir darbas bendrovėje *Machinery*. Kai 1999–2000 m. imdavo kalbėti apie metalo pjovimo lazerines ar pjovimo vandens čiurkšle stakles, jo buvę kolegos tik ranka numodavo – nėra ko svajoti, tokie pinigai! Bet štai į Lietuvą atvyko Suomijos bendrovės *Machinery* ir staklių gamintojos *Bystronic* bendrovės atstovai, aplankė Lietuvos įmones, kalba pakrypo apie moderniausias įrenginius. Tada, matydami kiek surūgusią J. Jaskelvičiaus veido išraišką, *Bystronic* atstovai jam pasakė: „Nesijaudink, praeis penkeri metai, ir Lietuvoje turėsite apie 30 technologinių metalo apdirbimo lazerių.“

Su drežina greitojo traukinio nepavysi

Bystronic bendrovė, tada vadinta *Bystronic Glass*, buvo įkurta 1964 metais. Iš pradžių ji gamino stiklo pjaustymo įrangą. Seniausioji *Bystronic* įmonė įsikūrusi Šveicarijoje, maždaug 60 km nuo Berno, o kitos įmonės veikia Vokietijoje, JAV ir kitose šalyse. Bendrovėje dirba apie 1400 darbuotojų. Sprendžiant iš internete pateiktų duomenų, *Bystronic* produkcijos prieaugis kasmet po 15 proc. – o tai labai geras rodiklis.

Regis, šios bendrovės atstovai neprašovė pro šalį.

KAIP METALAS PAKLŪSTA VANDENIUI IR ŠVIESAI

Metlą tarsi sviestą pjausto lazerinės staklės

Apie moderniausias įrenginius J. Jaskelvičius su kolegomis šnekasi ir dabar, bet šie jau nesirauko. Padėtis visiškai pasikeitė. Ji pradėjo keistis maždaug nuo 2004 m. pabaigos, kai UAB *Machinery* pardavė pirmąsias Lietuvoje Šveicarijos bendrovės *Bystronic* lazerines metalo apdirbimo stakles. Pirkėjas buvo bendrovė *Dianoja*, įsikūrusi Skaidiškėse Vilniaus rajone. Tai buvo ne naujausias, daugiau demonstracijoms naudotos šveicarų staklės.

Taip Lietuvoje prasidėjo susidomėjimas naujais programinio valdymo metalo apdirbimo įrenginiais ir centrais. Kas sukėlė šį visai naują poreikį, neįmanoma tik naujos finansinės mūsų įmonių galimybės? Ne vien. Baigėsi senų įrenginių migracija iš vienos įmonės į kitą – seni aruodai išseko. Atsirado užsienio bendrovių užsakymai, kurių buvo neįmanoma atlikti naudojant tik senus įrenginius. Neužteko tikslumo, našumo. Aukštesnės staklės gali daug ką nuveikti, bet našumas ne tas, vadina, ir gaminio savikaina.

Kas yra šiuo metu? Lietuvoje jau veikia apie 18 lazerinių sistemų, iš jų 8 *Bystronic*

ronic bendrovės kompiuterinės lazerinės metalo apdirbimo staklės, beveik visos parduotos per *Machinery* bendrovę. Ir vis dėlto šveicarai gal kiek apsiriko, pranašaudami, kad Lietuvoje bus parduota 30 tokių staklių? Dar anksti spręsti, nes nepraėjo penkeri metai, galutines išvadas darysime 2009-ųjų pabaigoje.

Šiek tiek provokacinis klausimas: kaip reaguotų *Machinery* bendrovės direktorius, jeigu sumanūs Lietuvos vyrukai patys pradėtų kurti ir gaminti technologinius lazerius? J. Jaskelvičius teigia, kad tik sveikintų tokį žingsnį, bet abejoja, ar šitoks apsisprendimas realus. Traukinys toli nuvažiavo, su drežina greitojo traukinio nepavysi. Jeigu prieš 15 metų mūsų staklių projektuotojai ant turėtų pamatų, kurie buvo pakankamai tvirti ENIMS'e, Kauno staklių ar Vilniaus frezavimo staklių gamyklose, būtų pradėję vykdyti tikrą staklių projektavimo ir gamybos pertvarką, šandien atrodytų kitaip... Dabar esame pradžioje ir tas asmenybės, kurios buvo pajėgios tą darbą da-

Diskusijos dalyviai: dr. Gediminas Račiukaitis, Juozas Jaskelvičius, dr. Vidimantas Kabelka ir Gintautas Kvietkauskas

ryti: vieni mūsų auksarankiai paseno, kiti išmirė, o šioje srityje profesionalumas įgyjamas ne per vienus metus. Deja, niekam jų meistriškumas nebuvo reikalingas, gal net liko nesuvoktas. Šios srities specialistų nebuvo rengiama, tad šandien iškyla lyg ir juokinga problema: nėra paprasta rasti net operatorių, kurie sugebėtų dirbti su programinio valdymo staklėmis. Modernioje valstybėje panašių klausimų nekyla.

Trūksta valstybės rūpesčio

Europos gamintojai šiuolaikinės įrangos poreikį skaičiuoja pagal šalies gyventojų skaičių: lygina, kiek gyvena Šveicarijoje, Suomijoje, Lenkijoje. Mato augančios rinkos galimybes. Antai Suomijoje, turinčioje 4,5 mln. gyventojų vien tik *Bystronic* bendrovės lazerinių staklių naudojama apie 65, o Lenkijoje – apie 120. Didžiulis potencialas žinant, kad šioje šalyje gyvena apie 40 mln. gyventojų. Kitokia padėtis Danijoje, Norvegijoje ar Nyderlanduose, kur vienoje įmonėje veikia 25 lazerinės metalo pjaustymo staklės. Palyginkite – Baltijos šalyse šiuo metu sėkmingai dirba 18 *Bystronic* pramoninių lazerių. Beje, per pastaruosius dvejus metus net Latvijoje metalo apdorojimo staklių parduodama daugiau negu Lietuvoje. Vien per *Machinery* bendrovę šiais metais latviai modernių staklių jau spėjo įsigyti maždaug už 4 mln. eurų. Ar latviai geriau suvokia naujausios technikos teikiamus pranašumus konkurencijos sąlygomis? Sprendžiant iš to, kad naujausia įrangą paprasčiau skinasi keliai bent jau į Rygos įmones, tokia išvada lyg ir peršasi.

Molėtų plente, netoli Vilniaus, išaugo modernios architektūros UAB „Arginta“ pastatas

Anot J. Jaskelvičiaus, šandien mūsų šalyje kyla nemažai kliūčių norint parduoti sudėtingesnę, brangesnę įrangą. Labai svarbu rasti būdą, kaip įmonėms palengvinti naštą įsigyjant ir pradedant eksploatuoti naują techniką. Tai būtų veiksmingas rūpestis ne viena ar kita konkrečia įmone, bet ir valstybės konkurentiškumo didinimas. Logika paprasta, nesunku apskaičiuoti ir realią finansinę tos naudos išraišką, tad keista, kad neįgyvendinami akivaizdūs dalykai.

Naujas technologijas įsisavinančioms įmonėms būtina padėti, ir tai turi tapti neatsiejama valstybės ekonominės politikos dalimi. Bent tam tikrą dalį darbuotojų apmokymo, kvalifikacijos kėlimo išlaidų turėtų prisiimti valstybė. Ji išleistas lėšas susigrąžintų per mokesčius, nes aukštesnės kvalifikacijos darbuotojų atlyginimai būtų didesni, taigi jie mokėtų didesnius mokesčius.

Kai taupoma darbuotojų sąskaita

Šandien bankrutavusių metalo apdirbimo įmonių vietose atsirado mažos ir vidutinės įmonės, kurios sukasi, kažką daro ir po truputį mėgina stotis ant kojų, bet joms reikia valstybės paramos. Modernūs įrenginiai, kurie gali užtikrinti konkurentiškumą gamyboje, yra brangūs, reikalauja aukštos kvalifikacijos aptarnaujančio personalo, o jį reikia parengti. Nė vienai bendrovei nėra paprasta įsigyti tokios įrangos. Nuo išlaidų gamybos priemonėms įsigyti niekur nesidėsi, įmonės ima paskolą ir moka, o taupyti kartais mėginama „skriaudžiant“ personalą: užuot apmokius su nauja įrangą dirbančius darbuotojus, siuntus juos į užsienyje rengiamus kad ir brangokai kainuojančius kursus, veikiama senoviškai – kaip nors mėginama išsiversti savo pačių įgėjomis. Pasitikiama savo auksarankių gebėjimais, bet tai ne visada būna gerai. Moderni įrangą nepakenčia diletantiškumo ir dažnai keršija. Sutrikus staklių veiklai vis vien tenka kviestis serviso tarnybų atstovus, neretai ir iš užsienio – prarandama ir laiko, ir lėšų. Vis dėl per didelio siekio sutaupyti menkinant žmogiškąjį veiksni. Taupieji moka dukart. Arba, kaip sako sena kaimynų patarlė: kol perkūnas netrenks, muzikas nepersišėgnos...

Esama ir gerų pavyzdžių. J. Jaskelvičius nurodo jau minėtą Skaidiškėse veikiančią bendrovę *Dianoja*. Viena pirmųjų Lietuvoje įsigijusių dvejus *Bystronic* gamybos lazerines metalo pjaustymo ir vienas lenkimo stakles, bendrovė praktiškai neturėjo jokio vargo įsisavinant ir greičiausiai šiuo metu įsigytą Baltijos šalyse *Bystronic* lazerį *Byspeed 3015*, nors tų staklių eksploatacija ir priežiūra patikėta tik vienam iš bendrovės auksarankių Františkui Miliuškevičiui. Bet jis gilinasi, mėgsta pasikapstyti giliau, suvokti fizikinius procesus. Žodžiu, kone išskirtinis atvejis, nes toli gražu ne kiekviena įmonė gali pasigirti turinti tokį specialistą. Beje, įdomus faktas, kad įmonėje *Dianoja* prieš kelerius metus iš atskirų komponentų buvo sukonstruotas savo reikmėms skirtas 0,5 kW galios lazeris, kurio iniciatorius ir autorius buvo tas pats F. Miliuškevičius. Kai įmonė nusprendė įsigyti naują lazerį, nekilo daug klausimų, ką pasirinkti. Jie pasirinko lazerinių sistemų lyderio *Bystronic* įrengimus.

Į *Bystronic* technologinius lazerius pardavusį J. Jaskelvičių įmo-

nės dažniausiai kreipiasi ne dėl to, kad staklės dažnai genda, bet todėl, kad neturintys patirties darbuotojai nesupranta staklėse vykstančių procesų, taigi ir nemoka jomis dirbti. Kartais tereikia pareguliuoti vieną ar kitą parametru, pereiti į kitą režimą, ir darbas eina kaip iš pypkės. Tačiau neįgudę darbuotojai nežino, o be didesnės praktikos ir negali žinoti visų subtilybių. Pasitaiko, kad už milijoną ar pusantro litų nusipirkusi įrenginį įmonė pagaili kelių tūkstančių tam, kad būtų apmokyti su brangia įranga dirbsiantys žmonės.

Pasak J. Jaskelvičiaus, ir geras specialistas be reikiamų įgūdžių, reikiamai neapmokytas dirbti su nauja įranga jaučiasi neįtikrintas.

Kokiais sparčiais žingsniais tobulinama šiuolaikinė įranga, rodo kad ir šis pavyzdys. Ligi šiol *Bystronic* gamintas lazerinės metalo apdirbimo staklės gamintojai derindavo 2–3 savaites ir savaitę skirdavo operatoriaus apmokymui. Tai jau praeitis. 2006 m. Hanoverio metalo apdirbimo technologijų parodoje pirmą kartą buvo parodytas, o 2007 m. ir į *BALTTECHNIKA 2007* parodą Vilniuje buvo atvežtos naujausios *Bystronic* lazerinės metalo apdirbimo staklės *ByVention*, kuriose maksimaliai supaprastintas jų derinimas, paleidimas ir valdymas. Diena ar pusantros skiriama staklėms pastatyti, suderinti, paleisti ir dar pusę dienos apmokyti operatorių tas stakles valdyti. Vadinas, gilesnių specialiųjų žinių operatoriui lyg ir nebereikia.

Kyla kaip ant mielių

Kone prieš keturis mėnesius Molėtų plente 71 sostinės priegose išaugo modernus statinys, kuriam įsikūrusi nestandartinių metalo gaminių ir įrenginių UAB *Arginta*. Lapkričio 5 d. buvo surengtos naujo gamybinio pastato, kurio plotas sudaro 6200 kvadratinį metrų, atidarymo iškilnės. *Arginta* – nuo 1991 m. veikianti lietuviško kapitalo įmonė. Tai rodo ir jos pavadinimas, jis sudarytas iš savininkų – Artūro Mrazausko ir Gintauto Kvietkausko – vardų trumpinių.

Arginta specializuojasi metalo apdirbimo, statybos, mašinų pramonės, vandens tiekimo ir nuotekų valymo srityse. Kasmet įmonės apyvarta didėja. Augimo tempai rodo, kad Lietuvoje vyksta nauji, labai spartūs gamybos augimo pokyčiai. 2003 m. įmonės apyvarta sudarė 4,2 mln. Lt, 2003 m. – 7,29, 2005 m. – beveik 12 mln., 2006 – 12,45 mln., o šiemet numatoma 15 mln. Lt. Ir tai – ne riba, *Arginta* per artimiausius metus planuoja gamybos pajėgumą padvigubinti, vadinas, išaugs ir apyvarta. Kad užmojai realūs, rodo ne tik išaugę gamybos plotai, bet ir daug našesnė technika, su kuria pradėta dirbti. G. Kvietkausko mintys jau sutelktos į naujo korpuso statybą, nors dar sunku atsikvošėti nuo visų sunkumų, kurie dažniausiai dirbtinai buvo keliami biurokratų statant pirmąjį korpusą.

Argintos naujajame korpuse prieš 1,5 mėnesio dar pusę gamybos ploto buvo tuščia, o dabar jau visas užpildyta. Didelę dalį produkcijos, kone 70 proc., įmonė eksportuoja į Europos Sąjungą, atlieka užsakymus Skandinavijos, Nyderlandų ir kitų šalių įmonėms. 2005 m. UAB *Arginta* pripažinta inovatyviausia Lietuvos įmone, o 2006 m. užėmė 362 vietą tarp 500 sparčiausiai

2002–2005 m. besiplėtojančių įmonių ES, tarp dirbančių metalo apdirbimo srityje – 15 vietą.

Įmonėje veikia vienas galinusių Baltijos šalyse technologinių lazerių, kuriuo iš plieno išpjaunamos ir tiksliai apdorojamos lakštų detalės. Beje, tai *Bystronic* bendrovės technologinis lazeris, išgytas iš *Machinery* bendrovės. Veikia ir metalo pjovimo vandens čiuurkšle staklės, metalas taip pat pjaunamas plazma. Visos mūsų matytos staklės kompiuterizuotos. Bendrovėje per mėnesį pagaminama apie 20 tūkst. įvairių komplektuojančių detalių, kurios reikalingos Europos šalyse gaminamai įrangai. Atliekami darbai ir Lietuvos užsakovams. Ceche matėme didžiules metalines sijas, kurios atitinkamai apdirbus bus naudojamos Vilniaus oro uosto naujo dispečerinio bokšto statybai.

„Monitor“ programa valdo gamybos procesą

Norint konkuruoti su užsienio įmonėmis, būtina naudoti pažan-

UAB „Arginta“ gamybos vadovui Stanislovui Keževičiui (dešinėje) visus procesus ekrane stebėti padeda informacinių technologijų specialistas Robertas Ziminskis

giausią įrangą – tai aksioma. Pasiakliaudamas vien savo auksarankių gebėjimais šiandien toli nenuvažiuosi. Darbas bendrovėje *Arginta* automatizuotas, visus gamybos procesus valdo kompiuteris. Įdiegta švedų bendrovės *Monitor* gamybos proceso valdymo programa, kuri

vadinasi tuo pačiu vardu – *Monitor*. Gavus užsakymą reikalingi duomenys įvedami į programą, kuri pati planuoja, kiek ir kokių medžiagų reikia užsakyti, ar yra tų medžiagų sandėlyje, kokių ir kada būtina užsakyti ir t. t. Programa pati suplanuoja, kada ir kokį gaminių pradėti gaminti, kokią operacijų seką atlikti. Ji dar prieš paleidžiant gamybos procesą „pasako“, kas ir kada bus pagaminta, kad visi procesai vyktų sklandžiai, nebūtų įrangos prastovų. Programa pati „suplanuoja“, kokią įrangą naudoti ir kokia seka: kada pjauti lazeriu, o gal vandens čiuurkšle, kada detalę reikia lenkti ar virinti. Kiekvienas darbuotojas žino, kada turi pradėti jam skirtą operaciją. Darbininkas į kompiuterį įveda duomenis, kada pradėjo ir baigė jam suplanuotą užduotį. Programa parodo darbo veiksmingumą, kaip darbuo-

Pjovimo staklių operatoriai Pranas Ramanauskas ir Vladas Trukanas dirba su staklėmis, kurios metalą pjausto vandens čiuurkšle

o kompiuterinė programa sunormuoja konkrečius gamybos procesus.

Faktiškai programa *Monitor* nuo pradžios iki pabaigos valdo visą gamybą. G. Kvietkauskas teigia neįsivaizduojant, kaip be tokios programos būtų įmanoma suvaldyti visą šį sudėtingą gamybos procesą: užsakyti medžiagas, sudaryti technologinę gamybos proceso seką ir pagaminti reikiamus gaminius. Nuo brėžinio pateikimo iki baigtinio produkto praeina du mėnesiai, pačiam gamybos procesui skiriamos dvi savaitės.

Ramiai ir dalykiškai

Visą gamybos procesą ceche iš savo darbo vietos stebi gamybos vadovas. Jam nereikia galvoje laikyti visų būtiniausių technologinių smulkmenų, bent taip teigia G. Kvietkauskas. Tenka atlikti 200 tūkst. operacijų, kol iš cecho išeina naujas gaminy. Jokia galva tokio informacijos kiekio neįstengtų išlaikyti. Tad ką daro gamybos vadovas? Stebi kompiuterio parodymus ir, reikalui esant, įsikiša. Tarkime, susirgo darbuotojas, iškilo kita problema – tenka įvesti korekcijas į programą, perplanuoti kai kuriuos procesus. Įrenginiai dirba 24 val. per parą 7 dienas per savaitę – brangi kompiuterizuota įranga atsiperka tik tada, jeigu iki galo panaudojama.

Naktinėje pamainoje dirba tik operatoriai, kontroliuojantys gamy-

bos procesą. G. Kvietkauskas sakosi užjaučiant tuos gamybininkus, kurie neturi tokios ar panašios programinio valdymo sistemos, priiversti gamybą planuoti *Excel* programa. Tokiai gamybai, kokia yra *Argintoje*, suvaldyti reikėtų mažiausiai penkių planuotojų.

Iš šalies stebint, kaip dirba lazerinės metalo pjaustymo staklės *Bystronic*, gali atrodyti, kad operatoriui nedaug kur tenka įsikišti. Iš didžiulio plieno skardos lakšto lazerio spindulys, pažerdamas tūkstančius ki-

birkščių, išpjauna išmoningos konfigūracijos detales, kurioms numatyta vieta būsimajame gaminyje. Operatoriui lieka stebėti procesą ir reaguoti į programos reikalavimus. Lazerinės staklės brangios, bet jeigu užsakymų pakaks, pavyks užtikrinti įrangos naudojimo našumą, tai, galimas dalykas, bus išgytos ir dar vienos. Norint būti konkurentiškai tarptautinėje rinkoje, o kitokios dabar nėra, įmonei kito pasirinkimo nelieka.

Argintoje naudojamos ir dar vienos daugeliui dar egzotiškai atrodančios metalo pjovimo vandens čiuurkšle staklės. Į pjovimo tašką nukreipiamas nuo 2 iki 4,5 tūkst. atmosferų vandens čiuurkšlės slėgis kartu su abrazyvu. Šį procesą prižiūri vandens pjovimo staklių operatoriai Vladas Trukanas ir Pranas Ramanauskas.

Be minėtų labai modernių metalo pjovimo staklių *Argintoje* naudojama ir kita paprastesnė įranga, įvairūs pusautomačiai, pavyzdžiui, suvirinimo ir kitų procesų. Labai dalykiška, rami ir ritminga gamybinė aplinka nuteikia darbui, o to ir reikia gamybai. Žinoma, svečio teisėmis apsilankius modernioje įmonėje gal ir per drąsų būtų imtis platesnių apibendrinimų, bet darbuotojai, su kuriais teko kad ir persimesti žodžiu kitu, jautėsi esą solidžios vidutinės įmonės atstovais, nuo kurių pastangų priklausyto įmonės ir kiekvieno jos darbuotojo gerovė, gera nuotaika, gal ir ateitis. Ar ne šito reikėtų siekti ir kitoms įmonėms? Vertinant šalies masteliais, *Arginta* šiandien yra išsiveržusi kelias žingsniais į priekį. Tai pavyzdys, ko reikėtų siekti.

Deja, įmonės plėtros kelyje ne viskas taip sklandžiai klojasi. Apie kai kurių mūsų valdiškų tarnybų valdininkų darbo būdus kalbėsimės kitoje šio straipsnio dalyje. Dabar tik pasakysime, kad *Arginta* iš ES struktūrinių fondų gavo 2,45 mln. Lt statybos darbams ir naujai įrangai įsigyti. Pačiai įmonei teko investuoti daugiau kaip 10 mln. Lt. gavus ilgalaikę banko paskolą. Gamybinės bazės modernizavimo ir perkėlimo projekto vertė sudarė daugiau kaip 13,7 mln. Lt. Planuota, kad statybos kainuos 6–7 mln. Lt, tačiau nuo paraiškos pateikimo iki statybos pradžios praėjo kone dveji metai, per tą laiką statybos labai pabrango. Su panašiais sunkumais susiduria ir kitos įmonės. Bet apie rūpesčius, kurie slėgia mūsų gamybininkus ir kaip tai susiję su mokslo reikalais, – straipsnio tęsinyje.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Bendrovės „Arginta“ metalo apdirbimo ceche

Pradžia Nr. 18

Prof. Manfredas Kleinas yra komunikacijos mokslų atstovas, daug metų dėstė Bylefeldo (Bielefeld) universitete (*Fachhochschule*) Vokietijoje, dabar yra emeritas, su žmona gyvena Austrijoje, jos gimtojoje Korintijos žemėje. Jis ir toliau daug jėgų bei laiko skiria Lietuvos etnologijos tyrinėjimams, bet šiame pašnekesyje nagrinėja ne vien mūsų kraštui svarbias komunikavimo problemas.

Gatvės šventės Vokietijoje

Praėjusiame pokalbyje lyg ir priėjome natūralios išvados, kad šalyje atsiradus naujai tautinei diasporai, kiti kultūrai, kyla ir naujų problemų.

Išvada lyg ir aiški, bet į tas problemas būtina atsižvelgti. Mėginu suprasti skirtingų žmonių jausmus, bet visiems reikia veikti taip, kad bendravimas būtų kuo geresnis.

Tačiau Jūs kaip komunikacijos specialistas pastebite, kad vokiečiai ir austrai, su kuriais esate glaudžiausiai susiję, menkai domisi kitų kraštų, net kaimynių kultūra. Vadinasi, jau pasiekė tokį pragmatizmo ir susvetimėjimo laipsnį, kai žmogus užsidaro šeimoje ar nedideliame draugų būrelyje, ir jam nieko daugiau nereikia. Kur atvirumas pasauliui, apie kurį mums tiek daug šnekėjo Vakarai? Juk ir Europos Sąjungos sukūrimo idėja prasidėjo nuo atvirumo supančiam pasauliui siekiu. Bet Vokietijos, vienos stipriausių ES narių, gyventojai mums tarsi rodo visai kitą pavyzdį?

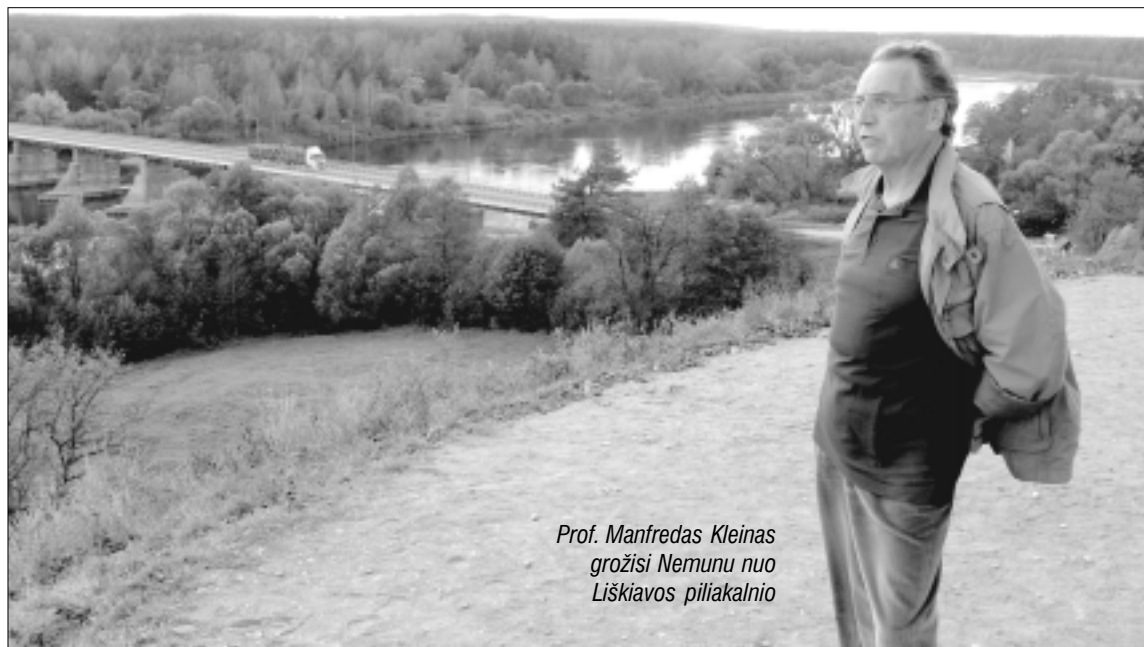
Aš taip kategoriškai neteigčiau. Šie dalykai daug sudėtingesni. Vokiečiai mielai važiuoja į daugelį kraštų, ne vien į Italiją, kaip buvo įprasta. Taigi susipažįsta su kitomis tautomis, tegul ir iš dalies. Taip pat savo miestuose gyvendami domisi kitų tautų ir žmonių kultūra. Pavyzdžiui, Vokietijos miestuose populiarios gatvės šventės (*Strassenfest*). Jos rengiamos tiesiog gatvėje, dalyvauja visi gyvenantieji toje gatvėje. Aišku, ten gyvena ne vien vokiečiai, bet ir kitų tautų žmonės. Įvairių tautų atstovai ateina į tas gatvės šventes apsirėdę tautiniais drabužiais, su savo tautiniais patiekalais, dainuoja ir šoka savo tautinius šokius. Visiems dalyviams labai patinka, žmonės patenkinti, kad susipažino su kita kultūra.

Tačiau kitą dieną prie diskotekos, žiūrėk, vėl tas pats – susimušama dėl to, kad anas kitatautis. Žmogus – labai sudėtingas padaras.

Ką rodo tos gatvės šventės Vokietijos miestuose, taip pati Vienoje? Rodo tai, kad žmonėms labai trūksta natūralaus ir nuoširdaus bendravimo. Pernelyg užprogramuotas ir uždaras gyvenimo būdas žmones išvargina, neleidžia atsipalaiduoti, pajusti žmogaus ryšį su žmogumi.

Taip. Bene prieš tris dešimtmečius Vokietijos socialiniai pedagogai ir darbuotojai pradėjo organizuoti tas gatvės šventes, nes norėjo, kad žmonės daugiau bendrautų. Todėl svarbu pamatyti, kaip kitas gyvena, pavyzdžiui, kaimynas. Tai komunikacijos proceso skatinimas. Dabar jau ir postūmio iš šalies nereikia, žmonės patys organizuojasi, susirenka, nes jiems patinka gatvės šventės. Bet tokios šventės vyksta tik miestuose, nes kaimuose apskritai neįvyksta bendravimo problemų.

Vokietijos kaimuose gal ir turkų nėra?

Prof. Manfredas Kleinas grožisi Nemunu nuo Liškiavos piliakalnio

Kai vieni bijo, o kiti nenori (2)

Pasitaiko, kad mūsų kaimuose gyvena vienas kitas turkas, kitų tautų atstovas su šeima. Tada visi vokiečiai su juo gražiai, kaimyniškai bendrauja, rūpinasi kitataučiais. Mat to vieno nereikia bijoti.

Kiek man teko domėtis Lietuvos etnologijos dalykais, panašius santykius jaučiu buvus ir senajame Lietuvos kaime. Juk kiekvienas kaimas turėjo savo žydą – gerą žydą, savą žydą.

Panašiai kaip ir savo elgetą – kaimo elgetą.

Keistas dalykas, bet jeigu tame pačiame Vokietijos kaime vietoj

Be atvykėlių vokiečiai jau negalėtų gyventi

O kokia Vokietijos valstybės oficiali politika kitataučių atžvilgiu? Ar reikia juos integruoti į vokiečių aplinką ir kultūrą?

Vokietijos politika labai aiški: kitataučius reikia integruoti į Vokietijos gyvenimą, priimti ne per daug kitataučių į šalį, kad integracijos procesas vyktų ramiai. Tik niekas nežino, kaip juos integruoti. Žinoma, receptų yra labai daug ir įvairių. Jau buvau užsiminęs apie vokiečių kalbos mokymą kitataučiams ir kitas priemones. Integruoti kitatau-

dirbti nenori. Prasčiausiai apmokami darbai tenka atvykėliams.

Taip, be atvykusių kitataučių mes jau negalėtume gyventi, nes nebūtų kas dirba. Vokiečiai nebenori rinkti ir vežioti šiukšlių. Tačiau net jei Vokietijoje ir trūksta darbo, dauguma vokiečių mano, kad žemiausios kvalifikacijos ir nešvariausias darbas – tai atvykėlių priedermė. Vadinasi, kitataučių darbas. Labai neracionalus mąstymas, nes jeigu nebūtų atvykėlių iš Afrikos, tai Vokietijoje visiems pakaktų darbo. Juk kas šiukšles surenka Dortmund, Hanoverio ar Miuncheno geležinkelio stotyse? Afrikiečiai. Jie dirba labai lėtai, bet už menką uždarbį gal ir nereikėtų persistengti. Afrikiečiai taip dirba ne dėl gudraus išskaičiavimo, bet toks jų temperamentas. Bet vis dėlto jie dirba. O vokiečiai nedirba, nes jiems toks darbas būtų tikras pažeminimas, katastrofa.

Neabejoju, kad ateityje ir Lietuva susidurs su panašiomis problemomis. Jeigu lietuviai išvyksta dirbti į užsienį, tai jų vietą užims atvykėliai kitataučiai.

Lietuvoje jau dabar dirba atvykėlių iš Baltarusijos, Ukrainos.

Su baltarusiais ir ukrainiečiais lietuviai dirbti įpratę, bet bus sudėtingiau, kai teks dirbti greta korėjiečių ar kitų Azijos šalių atstovų.

Kai nėra savo paties vertės pajautimo

Mėginame suprasti sudėtingus žmonių bendravimo santykius, įsijausti į kitos kultūros atstovų „kailį“. O Vokietijos tam tikros pakraipos jaunimas savaip sprendžia tuos santykius su kitataučiais – beisbolo lazdomis, jų būstų padėginėjimu ir panašiomis smurto priemonėmis.

Man sunku, neįmanoma suprasti, kodėl jaunimas būtent smurtaudamas reaguoja į atvykėlius iš Mažosios Azijos ar Afrikos. Šie agresyviai nusiteikę jaunuoliai daugiausia gyvena Rytinėje Vokietijos dalyje. Visa blogybė, kad jaunimas neturi jokių svarbesnių gyvenimo tikslų, dažnai net darbo. Užtat laisvo laiko – per akis. Žmogui labai sunku gyventi be savo vertės pajautimo. O iš kur bus tas savo vertės pajautimas?

Kai tas jaunimėlis susiburia į kompanijas, klubus, gaujas, ar net dešimtosios krypties partiją, kad ir Nacionalinę Vokietijos partiją, dažniausiai ir įsivelia į konfliktą su kitataučiais. Būtent tada jie pajunta sa-

vo „vertę“, išsivaizduoja, kad taip „švarina“ Vokietiją nuo užsieniečių. Juk tiems jaunuoliams savo vertės pajautimą reikėtų patirti visai kitoje veikloje. Deja, visuomenė nelabai rūpinasi šiuo gyventojų kontingentu.

Dabar buvusioje Rytų Vokietijoje mėginama taupyti atsiskakant socialinių pedagogų paslaugų. Uždaromi ir jaunimo klubai, kuriuos ligi šiol išlaikydavo valstybė. Tai reiškia, kad padėtis dar labiau blogės.

Kiek Vokietijai kainuoja rytinė šalies dalis

Jeigu turtingoje Vokietijoje taupoma atsiskakant socialinių tarnybų, tai ką sakyti apie daugiau ekonominių sunkumų patiriančius kraštus.

Na, sąvoka „turtinga“ yra labai reliatyvi.

Vokietija yra antra pasaulio valstybė pagal pramonės potencialą.

Taip, bet žmonių gyvenimo sąlygos kitose šalyse daug geresnės. Austrijoje, Šveicarijoje, Danijoje, Airijoje ir kai kuriose kitose valstybėse gyvenimo kokybė yra aukštesnė negu Vokietijoje. Gerovė federalinėje Vokietijoje ėmė atsilikti pirmiausia dėl to, kad imta lopyti buvusios Rytų Vokietijos ekonomines ir kitokias „skyles“. Ligi šiol į rytinę Vokietiją tenka „kišti“ milžiniškas lėšas. Kasmet federalinei Vokietijai buvusi Rytų Vokietija kainuoja po 70 mlrd. eurų. Ir taip metų metais.

Kaip reikėtų suprasti Vokietijos, apskritai Vakarų ekonomiką, jeigu trečdalis Vokietijos, kurioje yra pakankamai išplėtotą pramonę, kvalifikuota darbo jėga neįstengia išsilaikyti rinkos ekonomikos sąlygomis?

Rytų Vokietijos pramonės ne kažin kiek liko, nes subankrutavo.

Vadinasi, Vokietija leido tai pramonei bankrutuoti?

Politiškai žvelgiant – taip.

Geriau tegul bankrutuoja, žmonės nedirba, ir jiems bus mokama pašalpa? Vokietijai taip naudingiau, negu stengtis išsaugoti buvusios šalies rytinės dalies pramonę?

Rytinėje Vokietijos dalyje dabar iš naujo kuriasi pramonės įmonės, bet dar nepakankamai daug. Dėl to daug žmonių ten likę be darbo ir iš kiekvieno dirbančio vokiečio darbo užmokesčio net 7 proc. nuo mokesčių sumos išskaičiuojami papildomi mokesčiai rytinės Vokietijos daliai išlaikyti. Tai solidarumo mokesčiai – *Solidarbeitrag*. Vadinasi, mokame mokesčius, o nuo mokesčių sumos – dar 7 proc. solidarumo mokesčių. Jei-gu mano alga, tarkime 3 tūkst. eurų, o 1 tūkst. sudaro mokesčiai, tai nuo to 1 tūkst. eurų 7 proc. – papildomai 70 eurų – solidarumo mokesčiai. Tiek kiekvienam dirbančiam vokiečiui kainuoja buvusi Rytų Vokietija.

Ar tokie sprendimai lėmė tik ekonominės priežastys? Gal veikiau politinės? Buvo susidorota su „osiu“ pramone, kad neliktų sovietizmo tvarka. Taip susidorota su konkurentais, o už visa tai sumokėjo ir dabar tebemoka Vokietijos dirbantys piliėčiai.

Susidaro toks įspūdis. Mano nuomone, visas Vakarų ir Rytų Vokietijos susiliejimo procesas vyko per greitai. Neatsitiktinai apie tai prakalbome, nes juk šiandien spalio 3-ioji (*Redakcijos pastaba* – tada darytas interviu), kai Vokietijoje švenčiama buvusių dviejų Vokietijų susivienijimo diena. Šią dieną Vokietijoje niekas nedirba.

Leiskite Jus pasveikinti su šia Vokietijos valstybine švente.

Ačiū. Tiesa, Austrijoje mums tai darbo diena. Vokietijoje buvo žymiu

Norintieji apžvelgti Berlyno panoramą šiuo spiraliniu keliu kopia į Reichstago kupolą

vienos turkų šeimos atsirastų trys – jau vokiečių požiūris į juos būtų neigiamas. Jų jau reikia bijoti... Vokiečiai savo kaime tarsi ir ne šeiminkai.

čius į Vokietijos gyvenimą sunku, nes vieni bijo, o kiti nenori.

Galingoji Vokietija savo gerovę kuria tu atvykėlių rankomis, nes jie dirba sunkiausius darbus, kurių vokiečiai

Atkelta iš 2 p.

Tegul ir neinate į mokslo politikos reikalus – gal ir tokio reikalo nėra – bet juk turite įvairių išpareigojimų įvairioms bendrovėms, ne vien dėstote studentams.

Man pavyksta suderinti tuos dalykus, nes jie siejasi tarpusavyje. Dėstymas universitete, darbas su doktorantais ir ekspertavimas, pagaliau mano paties tyrinėjimai yra kaip to paties darbo tąsa. Juk savo studentams ir doktorantams taip pat stengiuosi išdėstyti naujausius organinės sintezės dalykus, pratinu kasdien skaityti akiratį plečiančią mokslinę literatūrą. Taip pat privailau orientuotis paskutiniuose pasaulinio mokslo išradimuose ir juos taikyti savo mokslinėje veikloje. Antraip nieko gero nebus.

Tiesą sakant, labai daug laiko ir jėgų atima administravimo dalykai. Jeigu vadovauji tyrimo grupei, tai tenka užsiimti kita ne visada mokslininkui įdomia veikla. Jeigu pavyksta visas šias užduotis ir darbus suspausti į vieną „gumulą“, tai gali ir kai ką naudingo nuveikti. Apskritai darbas su mokslo administratoriais ir valdžios vyrais yra labai sunkus. Blogiausia, kad dėl šių būtinų darbų tenka atsiplėšti nuo man įdomiausių ir mokslui naudingiausių darbų. Bet kitos išeities šiandien savo veikloje aš nematau.

Tiesa, yra ir kitokių pavyzdžių.

Organinės chemijos katedros vedėjas prof. Sigitas Tumkevičius prof. Viktorui Algirdui Sniečkui pasakoja apie katedroje atliekamus darbus

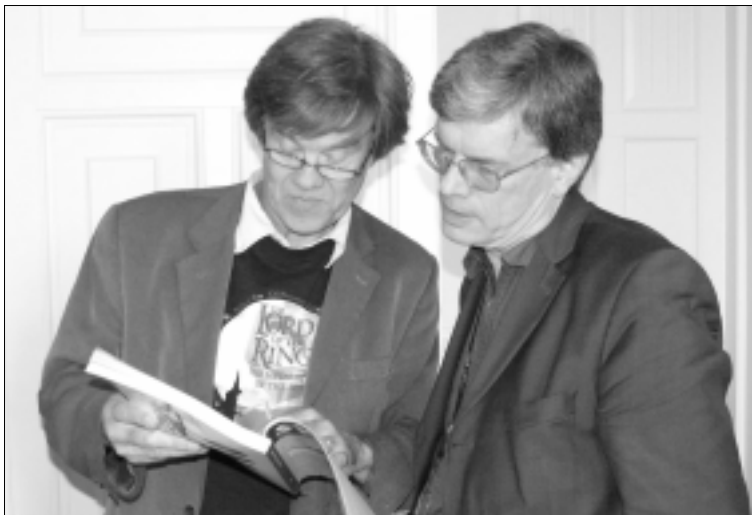
Pažįstu vieno universiteto prezidentą, kuris vieną dieną savaitėje meta visas administratoriaus ir vadovo pareigas, prašo nesukti jam galvos, nes jis užsiima tik savo pamėgtuoju mokslu. Tą dieną jis vėl yra tyrėjas, mokslininkas. Kaip matote, galima mėginti derinti mokslinę veiklą ir administratoriaus dar-

bą, bet, kaip minėjau, po 3–4 metų reikia sau pasakyti: „Su administravimu baigta, grįžtu į tyrimų sritį“. Arba priešingai.

Iš Jūsų pasakojimo galima daryti išvadą, kad Kanados universitetų profesoriams ne taip jau paprasta atsidėti mokslui. O jeigu priklausytų tik nuo Jūsų paties, kokį idealų modelį pasiūlytumėte? Tarkime, esate rektorius arba universiteto prezidentas.

Idealių modelių moksle jau nebėra. Daug priklauso nuo to, į ką žmogus orientuotas. Jeigu esi universiteto rektorius ar prezidentas, ir dar turi lėšų savo tyrimams, grantų ir studentų, bet tada tu vis labiau toli si nuo savojo mokslo. Galų gale tavo pavardė tarp straipsnio autorių bus pažymėta asteriskiu (žvaigžduote) kaip *senior author*. Baigsis tuo, kad pats nebesuprasi, kas tame straipsnyje parašyta. Studentai ir padėjėjai parašė, o tu nebeturi laiko gilintis, todėl tik paviršutiniškai permeti akimis.

Man toks mokslinio darbo modelis visai nepatiktų, bet pasaulyje daug kur taip ir dirbama. Tokie asmenys galų gale nutolsta nuo konkrečių tyrimų, rašo projektus, bendrauja su „reikiama žmonėmis“, politikais, užsiima lobizmu. To irgi

Prof. Viktoras Algirdas Sniečkus ir prof. Eugenijus Butkus aptaria 2008 m. vyksiančios BOS konferencijos reikalus

Amerikiečiai verslesni

Kaip siūlote studentams projektuoti savo gyvenimą, jeigu jie nori būti mokslininkais?

Pasakysiu kaip yra Kanadoje, nes su Lietuvos studijų sistema nesu ligi šiol išsamiai susipažinęs. Paprastai bendrauju su studentais, kurie domisi organine chemija. Kanadoje pirmaisiais ir antraisiais studijų metais visi studijuoja bendrus kursus – chemijos, biologijos, fizikos, kartais filosofijos ir kitus (*Arts Corse*). Trečiais ir ketvirtais studijų metais pradėdami skaityti specializuoti kursai, pavyzdžiui, organinės chemijos, o po ketverių metų studentas gauna bakalauro diplomą. Jeigu patinka gilintis į pasirinktą sritį, tai stojama į magistro studijas arba doktorantūrą. Jeigu siekiama doktorantūros, tai tenka ieškoti vietos, tarkime, farmacijos bendrovėje arba mėginti rasti vietos universitete, t. y. imtis akademinės veiklos.

Ar lengvai Kanadoje įsidarbina organinės chemijos mokslo diplomus turintys asmenys?

Nelengvai, bet padėtis ne iš blogųjų. Kanadoje nėra daug farmacijos bendrovių. Tai tėra JAV, Didžiosios Britanijos ar Vokietijos bendrovių padaliniai, o savų Kanados farmacijos kompanijų beveik nėra. Būtų gerai, kad kanadiečiai turėtų daugiau savų vaistų gamybos įmonių, nebūtų tik JAV ar kitų šalių bendrovių satelitai. Tačiau Kanadoje nėra taip paprasta kurtis naujoms įmonėms, kaip kad JAV. Vis dėlto pamažu ir kanadiečiai pradeda steigti bei plėsti mažas farmacines bendroves.

Kas trukdo kanadiečiams patiems steigti savarankiškas bendroves ar įmones?

Niekas netrukdo, bet reikia didžiulių investicijų, kapitalo. Amerikos bendrovės labai greitai susiorientuoja, kaip daryti verslą. Kompanija vos susikuria, žiūrėk, iš kažkur gauna 5 mln. JAV dolerių ir tuojau bando veikti. Tačiau su tomis kompanijomis vyksta ne visai geri dalykai: jos tai jungiasi, tai skiriasi, bijau, kad vieną dieną didelis balionas gali sprogti. Bet ten yra darbo vietų studentams. Kanados magistras chemikai labai lengvai darbą randa.

Kaip siūlote veikti jauniems ir talentingiems Lietuvos mokslininkams ar dar tik besirenkantiems mokslininko kelią? Geriau savo ateitį sieti su Vakarais, o gal mėginti išsivirtinti Lietuvoje?

Nėra paprasta atsakyti, bet man atrodo, kad galintys išvykti į užsienį – Europos šalis ar JAV tokia galimybė turėtų pasinaudoti. Pramokus, ko galima išmokyti tose šalyse, reiktų grįžti į Lietuvą ir mėginti steigti savo bendrovę.

Kodėl siūlote grįžti į Lietuvą?

Juk lietuviai, tuo viskas pasakyta.

Bet Jūs negrįžtate.

Dabar grįžtu kone kiekvieną vasarą, bet man per vėlu Lietuvoje daryti mokslinę karjerą. Bet kas žino, kaip bus ateityje.

Norėtų kasdien kalbėtis ir galvoti lietuviškai

Kodėl Jums, profesoriau, neatviliojus į Lietuvą kokios nors amerikiečių bendrovės, kad ir dirbančios orga-

ninės sintezės (taikomos vaistų gamyboje) srityje? Galėtumėte būti tos kompanijos vadovas Lietuvoje.

Ne taip greitai tokie dalykai daromi. Reikėtų dėti nepaprastai daug pastangų. Jeigu taip padaryčiau, tektų atisveikinti su manuoju Queen's universitetu Kingstone.

Jums tai brangi vieta?

Dirbti sekasi, įdomu, nes kiekviena diena atneša ką nors įdomaus. Iš fondų gaunu grantų, tad plėtoti chemijos mokslą visai geros sąlygos. Ko man daugiau reikia? Tik gaila, kad negaliu kas dieną kalbėtis ir galvoti lietuviškai.

Sulaukėte reikšmingo jubiliejaus, ta proga Jums įtektas Lietuvos mokslų akademijos prezidento akad. Zenono Rokaus Rudziko pasirašytas iškilmingas raštas. Kaip Kanados universitetuose elgiamasi su garbingo amžiaus sulaukusiais mokslininkais?

Sulaukus 65 metų tenka palikti visas pareigas ir tapti emeritu. Bet jeigu turi grantą, studentų, gali ir toliau dirbti mokslinį darbą. Jeigu toks emeritas nori, gali tęsti ir pedagoginę veiklą. Mano paties padėtis tokia, kad iki 2009 m. turiu normalią profesoriaus poziciją, galiu užsiimti moksline veikla, dirbti su studentais. Po dvejų metų, jeigu viskas gerai seksis su tyrimų finansavimu, galėsiu ir toliau tęsti dabartinę veiklą Queen's universitete ar kur kitur.

Ar Kanada moksle – stipri šalis?

Visada lyginama su JAV, kur gyvena 350 mln. gyventojų, o Kanadoje – tik 35 milijonų. Tad ir Kanados mokslas nėra tiek garsus kaip JAV mokslas. Per 50 metų mūsų šalyje Nobelio premiją yra gavę gal tik trys mokslininkai chemikai.

Vertinant iš Lietuvos, visi paprastai žiūri į Ameriką – kas ten darosi, kaip kas klojasi. Kanada visada atsiduria tarsi antroje, gerokai žemesnėje vietoje.

Jaučiatės mažesni, ne tokie pastebimi? Kitaip tariant, jaučiate tam tikrą nevisavertumo kompleksą?

Visai ne. Stengiamės moksle išlaikyti tą pačią kompetenciją, kokia būdinga JAV dirbantiems chemikams. Mūsų darbai, moksliniai straipsniai nenusileidžia amerikiečių mokslininkų darbams. Mintyje turiu organinę chemiją, nes už kitas mokslo sritis nesijaučiu galįs kalbėti. Beje, mes Kanadoje nenorime, kad mus vadintų „amerikonais“.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Lietuvos moksliniai tyrimai – naujas kokybės lygmuo

Vilniuje įvyko konferencija, skirta metus besitęsiančio projekto *Gamtos mokslų podoktorantūrinių stažuotųjų sistemos sukūrimas ir įdiegimas* tarpiniams rezultatams aptarti. Konferencijoje pranešimus skaitė ir savo įvairių mokslo sričių tyrimus pristatė 17 stažuotojų.

Renginio metu konferencijos vedėjai Lietuvos mokslo tarybos (LMT) pirmininkas prof. Eugenijus Butkus bei Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos (LJMS) pirmininkas dr. Tomas Žalandauskas pabrėžė, kad podoktorantūrinių stažuotųjų atsiradimas ir sąlygų, pradedančių mokslininkų karjerai, sudarymas yra svarbus žingsnis tobulinant Lietuvos mokslo ir studijų sistemą.

Ambicingose ateities vizijose Lietuvos mokslininkai – tarp pasaulinio lygio mokslo elito.

Dr. T. Žalandauskas pripažįsta, kad tik iš dalies sulaukta sėkmės. „Nerimą kelia tai, kad nemažai stažuotųjų realiai nesiekia būti konkurencingais tarptautiniu mastu, publikuoti savo tyrimų rezultatus geriausiuose moksliniuose žurnaluose“, – pasakojo LJMS pirmininkas.

Podoktorantūrinės stažuotės jauniems mokslininkams Lietuvoje rengiamos pirmą kartą. Jomis siekiama į mokslinę veiklą įtraukti universitetinių studijų trečiosios pakopos absolventus (daktarus) ir sudaryti jiems sąlygas pradėti savarankiškus mokslinius tyrimus.

Ilgalaikėje Lietuvos strategijoje yra nustatyti mokslo ir technologinės plėtros prioritetai, ypač orientuoti į intelektualiam darbui imlią pramonę, kurią plėtoti yra itin aktualu Lietuvai, neturintiems gausių gamtos turčių. Pasaulyje vykdomi pripažintų prioritetinių kryptų tyrimai, kurie didina tarptautinį Lietuvos pramonės konkurencingumą, tarptautiniu lygiu pripažinti moksliniai tyrimai, atveriantys galimybę naudotis pasaulio mokslo laimėjimais, moksliniai tyrimai, vykdomi dalyvaujant tarptautinėse programose ar konkrečiuose projektuose ir padedantys integruotis į Europos mokslo sistemą. Tačiau realiame gyvenime

mokslinių tyrimų sektorius susiduria su problemomis: nėra pakankamai jaunų mokslininkų, neužtikrinamas tyrėjų keitimasis žiniomis, nevykdomas konkursinis finansavimas.

Todėl šiuo projektu siekiama pakelti Lietuvos mokslinių tyrimų sektorių į naują kokybinį lygį. Podoktorantūrinių stažuotųjų įgyvendinimas bei keitimasis žiniomis tarp institucijų leis jauniems mokslininkams nuolat tobulėti, įgauti užsienio šalių patirties. Vykdamas projektą padidės gamtos mokslų, mokslinių tyrimų ir susijusių šakų institucijų bendradarbiavimas, jaunųjų mokslininkų mobilumas, institucijų vykdomų

mokslinių tyrimų kokybė, sumažės jaunųjų mokslininkų „protų nutekėjimas“.

Konferenciją organizavo projekto vykdytoja Lietuvos mokslo taryba kartu su Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga. Baigiantis projektui 2008 m. pavasarį planuojama baigiamoji konferencija Kaune. Projektas finansuojamas pagal Lietuvos 2004–2006 m. Bendrojo programavimo dokumento 2 prioriteto *Žmogiškųjų išteklių plėtra* 2.5 priemonę, *Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje*.

Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos informacija

Atkelta iš 1 p.

Kad istorijoje neliktų baltų dėmių

Kodėl mokomųjų filmų kūrimui naudota animacija? Šiuolaikinės technologijos leidžia jungti vaizdus ir garsus, o gyvus pasakojimus moksleiviai lengviausiai įsimena, – teigia projekto vadovas E. Jovaiša. Filmų trukmės laikas – 5–15 minučių, nes šiuo laiku moksleivis pajėgus išlaikyti dėmesį nepavargdamas ir gali geriausiai įsidėmėti pateikiamą medžiagą. Ne paslaptis, kad moksleiviai nevienodai įsisavina informaciją, tad filmukų kūrėjai atsizvelgė ir į tai. Kiekvienas filmukas skirstomas į scenas, kurias kartojant pasiekiamas geriausias mokymo rezultatas. Vienu metu su garsu pateikiamas siužeto tekstas daug veiksmingiau įsimenamas. Šis skaitmeninis vadovėlis patogus naudotis neprigirdintiems ir kurtiesiems, o įgarsintas tekstas leidžia juo naudotis ir akliems.

Siekta, kad skaitmeninį vadovėlių valdyti būtų paprasta visiems Windows operacinės sistemos naudotojams, kurie gali taikyti įvairias peržiūros valdymo komandas. Filmo siužetą galima sugražinti atgal, pavaryti pirmyn, naudoti titrų įjungimo ir išjungimo, scenų pasirengimo ir kitas komandas. Pauzės režime galima pasirinkti papildomas mokymosi medžiagos, iliustracijų su paaiškinimais. Tekstinę medžiagą su iliustracijomis ir paaiškinimus galima kopijuoti. Aiškina-masis vadovėlio žodynas moksleiviui ir kiekvienam besimokančiajam ar besidominčiajam padeda susiorientuoti, prireikus pasinaudoti.

Pavadinimai ne visada aprėpia skaitmeniniame vadovėlyje pateikiamos medžiagos visumą. Štai kad ir pavadinimas *Lietuvos valstybingumo istorija*. Atrodytų, kad bus pradėta kalbėti nuo pirmųjų valstybingumo pasireiškimo požymių teritorijoje, kurią užima ar kadaise užėmė Lietuvos valstybė. Iš tikrųjų pateikiama gerokai platesnė tema. Maža pasakyti – nuo priešistorės. Ta priešistorė šio projekto autorių skaičiuojama nuo paskutinio ledynmečio pabaigos iki pirmųjų žmonių pasirodymo 11 tūkst. metų pr. Kr. ir tęsiasi iki XIII a. vidurio, kai galima remtis rašytiniais istorijos šaltiniais. Skaitmeniniame vadovėlyje šiam 12 tūkstančių metų su kaupti laikotarpiui skirti 5 siužetai. Ir labai gerai, kad aiškinamas šis milžiniškas laikotarpis, nes antraip jis moksleivių sąmonėje ir liktų balta dėmė. Šio vadovėlio privalumas, kad išaiškinami tam tikri pagrindai: europidinė seniausiųjų Lietuvos teritorijos gyventojų prigimtis, pirmosios kultūros iki pat indoeuropiečių pasirodymo Rytų Baltijos regione apie 3 tūkst. metų pr. Kr. Aiškinami pirmosios baltų kultūros, genčių ir genčių junginių formavimosi procesai. Taigi labai plati įžanga į Lietuvos valstybingumo formavimąsi.

Lietuvos valstybingumo istorija

1253–1569 m. Lietuvos istorija nušviečiama 7 siuže-

Projekto „Idomioji Lietuvos istorija“ vadovą doc. Eugenijų Jovaišą su pabaigtuvėmis sveikina Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius akad. Algirdas Gaižutis ir Personalo skyriaus vedėja Teresė Dešukienė

tuose, aprėpiančiuose Lietuvos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės iki Liublino unijos laikus. Į šį laikotarpį patenka vienintelis Lietuvos karaliaus Mindaugas ir jo sūnus Vaišvilkas, taip pat Gediminaičių dinastijos pagoniškieji ir

istorijos tarpsnis – 1795–1918 m., kai Lietuva duso Rusijos imperijos sudėtyje. Kad politinėje lietuvių tautoje niekada nebuvo prarastas valstybinio savarankiškumo siekis, mums primena 1812, 1830–1831 ir 1863 metai. Prasidėjusį Napoleono žygį į Rusiją didelė dalis Lietuvos politinio elito suvokė kaip LDK atkūrimo galimybę ir dalyvavo karinėje kampanijoje. Nepavykus įgyvendinti savo siekių, jau kitos kartos 1830–1831 m. ir 1863 m. sukilimuose pamėgino įgyvendinti valstybingumo atkūrimo siekius. Šis procesas pasirodė vaisingas tik kaip lietuvių tautinį atgimimą skatinantis padarinys. 1864–1904 m. susiformavo nauja lietuviško-

kai žinomi. Šiame oficialiai neskelbiamame kare Lietuva neteko per 20 tūkst. partizanų ir jų rėmėjų, apie 140 tūkst. Lietuvos gyventojų buvo ištremti. Nuo Lietuvos patriotų ginklo žuvo apie 12 tūkst. okupantų saugumo darbuotojų ir NKVD karininkų.

Ginkluota kova turėjo užleisti vietą „tyliam“ rezistenciniam pasipriešinimui, kuris pirmiausia sietinas su *Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos* leidyba. Naujas kovos dėl Lietuvos valstybingumo laikotarpis prasidėjo Lietuvos Sąjūdžio susiformavimu 1988 m. ir kitos kartos 1830–1831 m. ir 1863 m. sukilimuose pamėgino įgyvendinti valstybingumo atkūrimo siekius. Šis procesas pasirodė vaisingas tik kaip lietuvių tautinį atgimimą skatinantis padarinys. 1864–1904 m. susiformavo nauja lietuviško-

ji inteligentija, kuriai lietuvių kalba tampa ta gyvybinga jungtimi su tauta, jau etniškai suvokiama; šis procesas atvedė prie Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 1918 metais.

Pirmosios Lietuvos Respublikos gyvenimas atspindėtas trijuose siužetuose, kuriuose rasta vietos 1918–1920 m. nepriklausomybės kovoms ir valstybinei-politinei Lietuvos raidai iki 1940 metų.

Per pirmąjį bolševikmetį (1940–1941 m.) Lietuva išgyveno politinių represijų, trėmimų ir žudynių siaubą. Su Antrojo pasaulinio karo Lietuvos teritorijoje pradžia buvo siejamas Lietuvos valstybingumo atkūrimo viltytis. Deja, jos nepasiteisino. Ypač skaudus Lietuvos gyvenimo laikotarpis siejasi su 1944–1953 m. lietuvių partizaniniu karu prieš Lietuvą okupavusią Sovietų Sąjungą. Šio pasipriešinimo okupantams masiniai – šurpinantys ir pasauliui men-

Lietuvos meno istorija

Lietuvos meno istorijai skirti 24 siužetai, kurių trukmė – 3 valandos ir 23 minutės. 1154 papildomos

mių žinių apie didžiųjų Europos meno stilių kelius į Lietuvą, veikiant tiems stiliams sukurtų meno pavyzdžių Lietuvoje ypatumus. Per romaniką, bizantinį meną, gotiką, renesansą, baroką, klasicizmą, romantizmą, istorizmą, neoromantizmą, modernizmą, postmodernizmą žygiuojama per visus Lietuvos istorijos tarpsnius.

Priešistorės menai skirti trys siužetai. Romanikos architektūros ir dailės paveldas pristatomas per XIII a. Lietuvos kultūros paminklų, gotika – iš Vytauto ir kitų Gediminaičių laikų. Paaikškinama gotikos skverbimosi į Lietuvos kultūrą vėlyvos priežastys, parodomi gotikos paveldo geriausi pavyzdžiai. Renesanso laikais Vilnius su savo garsiais Žemutinės pilies rūmais XVI a. viduryje buvo tapęs kone viena iš Rytų Europos kultūros sostinių. Priežastis lyg ir aiški: Lenkijos karaliaus ir Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo žmona Milano ir Bario kunigaikštė Bona Sforca (Sforza) Vilniaus Žemutinės pilies rūmus buvo pavertusi prašmatnia itališkojo renesanso architektūros, menų ir gyvenimo būdo rezidencija.

Barokas tapo tuo architektūros ir meno stiliumi, kuris į Lietuvą atkakti nevelavo, priešingai, į LDK skverbėsi anksčiau negu į daugelį kitų Rytų Europos valstybių. Nesvyžiūje buvo pastatyta pirmoji Rytų Europoje barokinė bažnyčia, taip pat viena pirmųjų barokinė Šv. Kazimiero bažnyčia Vilniuje. Neatsitiktinai ir šiandien Vilnių galima išgirsti vadinant barokinės architektūros miestu. Deja, klasicizmo pradžia Lietuvoje sutapo su valstybės saulėlydžio laikais XVIII a. pabaigoje. Naujausiųjų laikų istorija atspindima kaleidoskopiška meno stilių kaita – romantizmo, istorizmo, moderno – išdėstoma per konkrečius Lietuvos istorijos tarpsnius. Trumpai, aiškiai, lengvai įsimenamai.

Žinoma, nepamiršta ir meno stilių įvairovės kaita pirmosios Lietuvos Respublikos laikais, pradedant nuo 1918 metų. Vyraujant modernizmui Lietuvoje vyko intensyvi tautinio stiliaus mene paieškos. Teigiamas šios mokymo priemonės bruožas, kad nebuvo apsiribota tik tuometinėmis Lietuvos valstybės sienomis, bet nepamirštas Lenkijos aneksuotas Vilnius ir vadinamasis Vilniaus kraštas, tad to meto Vilniaus architektūrai ir dailei skiriama nemažai dėmesio.

Net trys pamokos skirtos socialistiniam realizmui, kuris sietinas su 1945–1960 m. bei dailei iki 1990 metų. Nenuitylėta ir to meto laisvoji kūryba (tegl ir sovietmečio sąlygomis), nes juk ne visi menininkai paklusniai vykdė tik to meto valstybinius ar socialinius užsakytus. *Lietuvos meno istorijos* pamokos baigiamos postmodernizmui po 1990 m. apžvelgti.

Lietuvos visuomenės istorija

Šiai temai skirti 35 siužetai, jų trukmė – 6 valandos ir 12 minučių.

Projekto pabaigtuvių tortą pjausto Eugenijus Jovaiša

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Nuo Trakų pilies stogų atsiveria įspūdinga Galvės ežero panorama

Etnologas prof. Libertas Klimka ir Trakų istorijos muziejaus Ryšių su visuomene ir edukacijos skyriaus vedėja Brigita Balčytienė

Didžiojo kunigaikščio menėje po nerviūrinius skliautais pristatomas projektas „[domioji Lietuvos istorija“

Tėmą pajūvairina 270 iliustracijų. Moksleiviai iš šios dalies gali išgirsti autoritetingų asmenų mintis, kuo mums svarbūs istoriniai tyrimai, kas svarbu visuomenės gyvenime, kaip reikėtų vertinti vieną ar kitą reiškinį.

Visuomenės istorija pateikiama keturiais pjūviais: per visuomenės organizavimąsi kultūrinio, etninio ir teritorinio valstybinio pagrindu, per jos savivaldą ir valdymą, per visuomenės saviraišką ir religijas, per šalis ir tautas Lietuvos istorijoje.

Nuo seniausių laikų iki XII a. vidurio mėginama nušviesti šeimos raidą – nuo medžiotojų ir žvejų visuomenės iki naujosios eros pradžioje įsitvirtinusios mažosios monogaminės šeimos. Nagrinėjamos baltų visuomenės sluoksniavimosi ištakos, kai atsiranda turtinė nelygybė, bendruomeninė ir gentinė aristokratija, karinis elitas ir luomai. Nagrinėjami etnokultūriniai procesai baltų žemėse: genčių, žemių ir jų sąjungų atsiradimui baltų areale. Šis laikotarpis baigiasi Lietuvos valstybės susiformavimu.

Visuomenės savivalda ir valdymas nagrinėjamas per baltų visuomenės sanklodą ankstyvųjų viduramžių pradžioje ir valstybės sudarymo priešaušryje. Pateikiamos žinios apie baltų paprotinę ir rašytinę teisę formuojantis luomams, sluoksniams ir valstybės institucijoms, miestuose ir kaimuose klostantis atitinkamiems santykiams bei tradiciniam jų valdymui per kaimo sueigas ar miestų savivaldybes. Amatų, prekybos savivaldai, magistratų, seimų ir seimelių veiklai apibūdinti taip pat skiriama pakankamai dėmesio. Neapleisama didikų ir bajorų veikla valstybėje, karaliaus ir didžiojo kunigaikščio tradicija. Atskirai skiriama vietos XIX a. bajorams, miestiečiams ir valstiečiams.

Nagrinėjant visuomenės saviraišką ir religijas atskleidžiamas senasis baltų tikėjimas, jo raida, krikščionybė ir katalikų bažnyčia Lietuvos visuomenėje, religinės konfesijos, jų sklaida, lietuvių kalbos vieta viešajame gyvenime. Aiškinamas unikalus reiškinys – bajoriškoji demokratija. Gal iš jos galima atsekti ir pilietinės visuomenės istorines ištakas Lietuvoje? Nieko nuostabaus, kad į tyrinėtojų akiratį pateko įvairios brolijos ir draugijos, taip pat kultūros ir mokslo organizacijos, Lietuvos visuomeninio gyvenimo kulminacija – tautinio atgimimo fenomenas ir XX a. socialiniai virsmai, taip pat sudarantys reikšmingą šio skirsnio dalį.

Šalys ir tautos Lietuvos istorijoje. Nagrinėjami per tūkstantmečius užsimezge ir tradiciniais tapę santykiai su įvairiomis tautomis ir kraštais. Skirsnis pradedamas baltų santykiais su antikinėmis graikų ir romėnų valstybėmis, aprašyti kryžiaus žygiai į baltų kraštus ir

slavų ekspansija. Geografinės ir istorinės aplinkybės buvo tokios, kad nuolat teko glaudžiai bendrauti su kaimyninėmis tautomis – lenkais, rusiniais, vokiečiais, totoriais, žydais, karaimais, kurių dalis nuo seno įsitvirtino Lietuvoje gyvenančių žmonių visuomenėje.

Pilietiško mokykla

Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius akad. Algirdas Gaižutis džiaugėsi, kad projekto *[domioji Lietuvos istorija* pabaigtuvės Trakų pilyje surengtos būtent spalio 5-ąją, per Tarptautinę mokytojų dieną. Seimo narys Algirdas Monkevičius atkreipė dėmesį, kad tokio aukšto lygio valstybės istorijos pateikimo ir propagavimo darbo galėtų pavydėti bet kuri Europos šalis. Kad iš tikrųjų taip yra, mums primena 2005 ir 2007 m. vykę Pasaulio viršūnių apdovanojimų nacionaliniai konkursai, kuriuose šios skaitmeninės knygos pirmasis tomas ir trijų tomų rinkinys buvo pripažinti nugalėtojais elektroninių gebėjimų kategorijoje. Projekto kūrėjų darbą A. Monkevičius įvertino kaip visiems sektingą

pilietiško mokykla apraišką, tikrą istorinės savimonės ugdymo pavyzdį. Projekto vadovas Eugenijus Jovaiša išreiškė viltį, kad šis elektroninis leidinys bus naudingas ne tik visiems besidomintiems Lietuvos istorija, bet taps gera lietuvių vybės atspara po pasaulį pasklidusiems mūsų žmonių, padės jiems savo svetur augančius vaikus auklėti lietuviybės dva-

sia, teiks didžiavimosi savo baltiškoji kilmė.

Pabaigai lieka paminėti, kad tarp daugelio kitų 2007 m. Lietuvos mokslo premijoms pateiktų darbų Humanitarinių ir socialinių mokslų sekcijoje yra ir šis Eugenijaus Jovaišos darbų ciklas *Istorija ir kompiuteriai (1998–2006)*. Šią kandidatūrą Taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtros) darbų grupėje pateikė Vilniaus pedagoginio universiteto senatas ir UAB *Elektroniniai leidymai*.

Atkelta iš 6 p.

asmenybių, kurios stengėsi perspėti dėl per staigaus dvejų Vokietijos ekonomikų suvienijimo. Vokietijos nacionalinio banko direktorius siūlė labai atsargiai, pamažu suvienyti abiejų Vokietijos ekonomines sistemas. Bet tuometinis kancleris Helmutas Kolis norėjo labai staigaus ir greito proceso.

„*Sturm und Drang*“ politika ekonomikoje?

Kancleris H. Kolis milžinišką pinigų sumą pervadė į Rytų Vokietiją, procesai buvo nepaprastai greiti, ir Rytų Vokietijos pramonė niekaip negalėjo prisitaikyti prie kapitalizmo sistemos ekonomikos. Per pirmą pusmetį didžioji dalis tos pramonės bankrutavo.

Taip vienu metu buvo sukurta didžiulė ekonominė ir socialinė problema, kurios masto turbūt politikai tada nė neįsivaizdavo?

Jau 18 metų tenka išlaikyti kraštą, kuriame 1990 m. gyveno 17 mln. gyventojų. Dabar tiek neliko, nes daugelis pabėgo į vakarinę Vokietijos dalį, kur yra darbo.

Praėjusiais metais teko vaikščioti po Citau miestą netoli Lenkijos ir Čekijos pasienio. Demokratinės Vokietijos laikais tame mieste gyveno 45 tūkst. gyventojų. Dabar beliko tik 26 tūkst. Ėjau per beveik išmirusį miestą. Stovi tušti, niekieno negyvenami namai.

Labai panašiai yra Greifswalde ir kituose rytinės Vokietijos miestuose. Beje, ir Lietuvoje matau panašias problemas. Išsilavinęs jaunimas išvyksta iš miestelių, juose lieka tik pensininkai ir vyresni žmonės. Dėl to tokiuose miesteliuose sunku kurti naują pramonę – nėra darbo jėgos, ypač kvalifikuotos. Panašiai yra ir rytinėje Vokietijoje. Lieka pagyvenę žmonės, specialistus tenka kviestis iš vakarinės Vokietijos.

Bet po truputį ir rytinėje Vokietijos dalyje padėtis gerėja. Vis dėlto iš federalinio biudžeto į rytinę šalies dalį atplaukė daug lėšų, atvyko daug specialistų iš Vakarų, atsigauna ir pramonė. Bet dešimtmetis dar turės praėti.

Vargu ar tai paguodžianti prognozė. Juk daugelis gyventojų to „šviesaus rytojau“ gali ir nesulaukti.

Prognozės ne visada lengvai pildosi. Vokietijoje buvo žadama, kad solidarumo mokesčių mokėjime tik 5 metus, bet jau mokame 12 metų.

Malonių laukiama iš dangaus

Faktiškai rytinės Vokietijos dalies pramonė buvo sugriauta, bet ar ne panašiai pasielgta su tos dalies Vokietijos gyventojais? „Osiais“ aiškiai buvo nepasitikima, į daugelį labai gerų specialistų buvo žvelgiama kaip į paveiktus komunistinės propagandos. Taigi „osiai“, lyginant su „vesiais“ tapo lyg ir antrarušiais piliečiais.

Nenorėčiau sutikti, kad jie buvo „sugadinti“ žmonės. Savaiame suprantama, jų mentalitetas skyrėsi. Žmonės buvo pripratę, kad viską jiems duos valstybė, už viską ji atsakinga. Todėl visko reikalauti reikia tik iš valstybės, o ne iš savęs. Toks rytinės Vokietijos žmonių mentalitetas išliko ligi mūsų dienų.

Tai pasakytina ir apie mokslo žmones, dirbančius universitetuose?

Ne, mokslo žmonės labai greitai pasikeitė. Bet paprasti gyventojai vis dar kažkokių malonių laukia iš valstybės, vyriausybės, žodžiu, iš dangaus. Panašius reikalavimus girdžiu ir Lietuvoje:

Kai vieni bijo, o kiti nenori (2)

Moderniojo Berlyno architektūrinės formos

„Mums reikia, duokite“. Tas pats mentalitetas.

Nesakyčiau, kad dėl to šie žmonės blogesni, o Vakarų Vokietijos gyventojai geresni. Kapitalistinėje sistemoje ne ką lengviau išgyventi. Jei turi darbą, žinoma, gerai, ypač jeigu nori dirbti. Bet bedarbiams labai sunku. Iš šalies gali atrodyti, kad Vakaruose ir bedarbiai nemiršta iš bado, gerai gyvena. Vakarų Vokietijoje bedarbis gauna maždaug 370 eurų pašalpos, valstybė (daugiausia miestų savivaldybės) papildomai jam moka už minimalų būstą, bet kvadratūra labai apribota. Turintys daugiau gyvenamojo ploto priversti keisti butą į mažesnį. Lietuvoje tie 370 eurų, iš kurių reikia pragyventi bedarbiui, gali atrodyti visai padori suma.

O iš tikrųjų? 12 eurų dienai.

Turėkime mintyje, kad visi kiti aplinkiniai gyventojai gyvena daug geriau, o pašalpos gavėjas negali pasikviesti į savo namus kad ir svečio. Negali išvažiuoti atostogauti, negali net automobilio išlaikyti. Ypač sunku jo vaikams. Mokykloje klasė važiuoja į ekskursiją, o bedarbis vaikui negali duoti jai pinigų.

Taigi kapitalizmo sąlygomis išgyventi labai sunku, žmonėms tenka ieškoti būdų, kaip sukurti. Austrijoje atsirado parduotuvės, kuriose parodžius pasą galima bedarbiui pigiau įsigyti kai kurių maisto produktų. Tai ne aukščiausios kokybės produktai, o tie, kurių galiojimo laikas baigiasi. Juk tai žmogaus pažeminimas.

Austrijai teko gražinti Gustavo Klimto darbus

Vokietija sugeba mokėti pašalpas ir tiems, kurie Antrojo pasaulinio karo metais buvo išvežti į Vokietiją darbams, taip pat nuo genocido nukentėjusiems žydams.

Vokietija moka, nes privalo mokėti. Vokiečių kaltė, kad daugybė žmonių iš įvairių Europos valstybių ištremti turėjo dirbti svetimame krašte. Ir kaip dirbti – 12 valandų per parą. Ir jokio darbo užmokesčio už savo darbą negavo, dirbo tik už valgi.

Taip pat elgėsi Sovietų Sąjunga su Baltijos ir kai kurių kitų kraštų gyven-

Šios Vokietijos studentės jaučiasi atsakingos už savo likimą

tojais – juos trėmė, laikė lageriuose. Tačiau Sovietų Sąjungos teisų ir įsipareigojimų perėmė Rusijos Federacija labai jaučiasi atsakinga už tų žmonių likimą. Rusijos vadovai sugeba pasiteisinti, girdi, ne mažiau nukentėjo ir pačios Rusijos gyventojai. Kai Lietuva pareikalavo iš Rusijos kompensuoti už sunaikintą prieškarinio pramonę ir šalies ūkį, už suniokotus žmonių gyvenimus, už atimtą turtą, Rusija užėmė išdidžią žveistos valstybės poziciją.

Logiškai mąstant, Rusija turėtų mokėti ne tik Lietuvai, Latvijai ir Estijai, bet ir Baltarusijai, Ukrainai, kitiems kraštams. Pusei pasaulio turėtų mokėti įvairias kompensacijas. Be to, ir savo šalies gyventojams. Logiškai mąstant visiems turėtų būti atlyginta.

Bet tada neliktų lėšų raketų ir karinės ginkluotės kūrimui. Ar įmanoma išvaizduoti nesiginkluojančią ir imperinių ambicijų atsisakančią Rusiją? Matyt, tuo ir skiriasi Rusijos ir Vokietijos supratimo lygmenys.

Nacionalsocialistų sukeltų problemų yra ligi šiol. Austrijoje prieš gerą dešimtmetį pradėta peržiūrėti mūsų muziejų fondus, mat labai daug meno kūrinių nacionalsocialistai atėmė iš žydų. Aišku, be jokio atsilyginimo arba už labai menką kompensaciją. Dabar tų žydų įpėdiniai ima reikšti pretenzijas. Jiems tenka parodyti dokumentus, kad tas ar kitas meno kūrinys, o kartais ir žemė, nekilnojamas turtas priklausė jų seneliui. Tai nėra paprasčia, praėjus šitiek metų. Todėl teismi-

niai procesai tęsiasi labai ilgai. Austrijoje tokių procesų dabar vyksta net daugiau negu Vokietijoje, nes naciai labai daug prisiplėštų meno vertybių paliko Austrijos muziejuose. Austrijoje dirba keli komitetai, kurie tyrinėja tų meno kūrinių kilmę ir tai, kaip jie atsidūrė muziejuose.

Jeigu bus įrodyta tikroji tų meno kūrinių nuosavybės teisė, ar Austrija juos grąžins tikriesiems paveldėtojams? Juk nemėgins teisintis senaties terminais ar kitais demagoginiais išvedžiojimais?

Pagal Austrijos įstatymus turtas privalo būti grąžintas tikriesiems savininkams arba jų turto paveldėtojams. Dabar kai kurių paveikslų ar kitų meno kūrinių vertė nepaprastai išaugo, todėl ir norima susigrąžinti tas vertybes. Tiesa, gana ilgą laiką Austrija ieškojo būdų, kaip apsiginti, atmesti tas pretenzijas. Juk vien dėl Vienos muziejuje sukauptų meno vertybių į Austriją atvyktų daugybė meno gerbėjų ir turistų iš įvairių šalių. Pavyzdžiui, pamatyti Gustavo Klimto darbus. Tačiau jau atsirado šių kūrinių savininkas, ir muziejams teko atsiseikinti su šio genialaus austrų tapytojo darbais. Suprantama, didelis nuostolis muziejams. Bet tai žmogaus teisė atgauti iš jo pavogtus ar atimtus daiktus.

Vokietijoje aristokratams geriau

Su XX a. atimtomis vertybėmis gal viskas paprasčiau, ypač kai kalbame

apie nacių pagrobtas vertybes. Daug sunkiau rasti teisybę kalbant apie bolševikų pagrobtas vertybes ar carinės Rusijos laikais kad ir iš Lietuvos išvežtus meno kūrinius bei istorinį paveldą. Rusija nė į kalbas nesileidžia, arba kečia keistas sąlygas ir argumentus: girdi, nebėra Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, tad nėra kam tas vertybes gražinti.

Ne visiškai prarastos vertybės, nes jas galima pamatyti Sankt Peterburge ar Maskvoje. Net jei Austrija neteko Klimto, kurio darbus teko gražinti buvusių savininkų įpėdinams, tai nereiškia, kad jis prarastas. Jo nėra Austrijoje, bet yra JAV, labai norint galima ir tenai nuvykti. Pačios vertybės nedingo, tik pakeitė buvimo vietą. Svarbiausia, kad žmogus turėtų galimybę atvykti ir jas matyti.

Mūsų meno gurmanai gal ir ras progą nuvykti, bet juk paneigta valstybės ir tautos nuosavybė. Pavyzdžiui, lietuvių tautos senosios vertybės, kad ir Lietuvos Metrika saugoma Rusijoje. O juk šiai šaliai ji juk nepriklausė, nepriklauso ir neturėtų priklausyti.

Krašto nuosavybė, bet ne tautos.

Tai krašte ir privalo būti. Kur buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanceliarija? Vilniuje, sostinėje. Tai čia ir turėtų būti saugoma Lietuvos Metrika.

Vokietijoje daugelis meno vertybių buvo aristokratijos nuosavybė, o aristokratai patys save skyrė nuo vokiečių tautos. Po Vokietijos 1918–1919 m. revoliucijos visa ta aristokratų nuosavybė tapo vokiečių tautos nuosavybe. Kaizeris buvo nuverstas, kažkur dingo ir aristokratai. Bet jau daug metų tos vertybės buvo tapusios tautos nuosavybe.

Lietuvoje vykę procesai taip pat nušlavė aristokratų luomą, bet atgavus nepriklausomybę suvežėjo siekis atkurti giminės bajorystę patvirtinančius dokumentus. Atgimė noras priklausyti elitui. O kaip Vokietijoje ir Austrijoje?

Vokietijoje tokio perdėto žmonių noro nepastebiu, nors bajoru galima vadintis. O Austrijoje, skirtingai negu Vokietijoje, prieš pavardę nerašoma von, negalima vadintis bajoru, grafu, hercogu ar kurfiurstu. Taigi Vokietijos aristokratams geriau, gyvuoja Hohenzolernų ir kitų dinastijų palikuonys.

Bet Jūs tik ką sakėte, kad Vokietijoje perdėto noro siekti atkurti bajorystės teisių nesiekiamo.

Vokietijoje galioja nuostata, kad aristokratai turėjo ne vien kasta priklausiusios nuosavybės, bet ir asmeninės nuosavybės. Ta teisė į asmeninę nuosavybę palikta. Dabar vien iš tų aristokratų gali turėti daugiau. O kiti nieko, išskyrus titulą, neturi.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

* 2006 metais Austrija grąžino penkis nacių nusavintus Gustavo Klimto paveikslius, kurie vėliau Niujorko aukcione buvo parduoti už 327 mln. dolerių (834 mln. litų). 2007 m. žydų kilmės austrų kompozitoriaus Gustavo Malerio (Mahler) provaikaitė buvo grąžintas daugiau kaip prieš 60 metų iš muziko našlės paimtas norvegų tapytojo Edvardo Muncho paveikslas *Vasaros naktis pajūryje* (Sommernacht am Strand). 1911 m. mirus kompozitoriui jo našlė Alma Maler išsteikė antrą kartą, o paveikslas jai atiteko 1916 m. 1937 m., likus metams iki Vokietija aneksavo Austriją, paveikslas laikinai buvo paskolintas Vienos Belvederio muziejui, o naciams prijautęs jos uošvis paveikslą 1940 m. Belvederui pardavė. Po karo Alma Maler su vaikaite siekė paveikslą atgauti, bet tai pavyko po pusę amžiaus užsitęsio mūšio. – G. Z. pastaba.

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Žymaus muzikologo ir politiko prof. Vytauto Landsbergio 75-ųjų gimimo metinių proga konferencijoje buvo surengta speciali sesija „Hommage à Vytautas Landsbergis: muzika, kultūra, politika“; diskusijai vadovavo prof. Donatas Katkus

Tas šakotas muzikologijos medis

Kokiame savo veiklos tarpsnyje yra šiandieninė Lietuvos muzikologija, sprendžiant iš Vilniuje vykusios 40-osios Baltijos šalių muzikologų konferencijos?

Manau, ji leidžia teigti, kad Lietuvos muzikologija gerai gyvuoja. Aktyvūs įvairių kartų muzikologai. Gražiai reiškiasi tokie vyresniosios kartos autoritetai kaip muzikos teoretikas prof. Algirdas Ambrazas, prof. Vytautas Landsbergis, kuriam šioje Baltijos šalių muzikologų konferencijoje buvo skirta atskira sesija *Muzika ir politika*. Deja, šįmet netekome mūsų šviesuolės Onos Narbutienės. Turime keletą gabių ir tarptautinėje muzikologijos veikloje pasireiškiančių jaunesniųjų kolegų. Aišku, norėtusi, kad jų būtų daugiau.

Ar Lietuvoje nesijaučia tam tikra atskirtis tarp įvairių kartų muzikologų?

Nemanau. Gerai sutariame, visiems užtenka vietos po saule. Veiklos barų yra labai daug – tik dirbk!

Ir vis dėlto nuo kitų šalių muzikologijos atsilieka?

Spalio 17–20 d. Vilniuje vyko 40-oji Baltijos muzikologų konferencija *Muzika ir genius loci: poetika ir politika*.

Latvijos, Lietuvos ir Estijos muzikologai Baltijos muzikologų konferencijas pradėjo rengti 1967 metais. Kasmet Rygoje, Vilniuje, Taline ar kituose Baltijos šalių miestuose vykstančios konferencijos ne tik praturtino nacionalines muzikos kultūras, bet susilaukė ir tarptautinio įvertinimo.

40-osios Baltijos muzikologų konferencijos temą aktualizavo muzikologų siekis skverbtis į pačias kūrybiškumo ištakas, muzikų ir muzikavimo sąveiką su sociokultūrine terpe, bendruomene, tradicija. Kultūrinis maišymasis, migracijos, technologiniai pokyčiai veikia ir keičia vyraujančias kultūrinės tradicijas. Pranešimus skaitė ir apie juos diskutavo muzikologai iš 13 Europos valstybių ir Izraelio. Kviesinius pranešimus skaitė konferencijos programos komiteto nariai Eero Tarasti (Helsinkio universitetas, Suomija) ir Adamas Krimas (Notingemo universitetas, Didžioji Britanija). Konferencijoje dalyvavo tarptautinės muzikologų draugijos prezidentas Tilmanas Zebasas (Seebaš, Insbriuko universitetas, Austrija), konferencijos programos komiteto narys Helmutas Loosas (Leipcigo universitetas).

Speciali sesija *Hommage à Vytautas Landsbergis: muzika, kultūra, politika* buvo skirta žyminiam muzikologui ir politikui, Baltijos muzikologų bendradarbiavimo puoselėtoji, šiuo metu Europos Parlamento nariui Vytautui Landsbergiui, profesorius 75-ųjų gimimo metinių proga.

Išpūdziais apie Baltijos šalių muzikologijos konferencijos darbą dalijasi muzikologė Lietuvos muzikos ir teatro akademijos docentė dr. Audronė ŽIŪRAITYTĖ.

Gal dėl to esame net geresnė padėtyje. Pasaulyje pasigirsta balsų, kad apskritai muzikologija patiria nuosmukį, praranda fundamentalumą, tradicinę muzikologija susiduria su modernesniais ieškojimais. O mes dar „kylame

viršun“, turime dar daug ką nuveikti.

Lietuvos muzikologijoje dar niekada nebuvo tokių galimybių reikštis, kokios yra dabar.

Tačiau ar išlieka dabartinės muzikologijos sąsajos su humaniškosio-

parašė fundamentinių teorinių darbų, kurių sąrašą randame neseniai išleistoje jo knygoje *Muzikos tradicijos ir dabartis. Studijos. Straipsniai. Atsiminimai* (2007, sudarytoja Gražina Daunoravičienė). Profesoriumi suteikta Lietuvos valstybi-

nė premija (1979, *Muzikos kūrinų analizės pagrindai*). Vadovėlio *Muzikos kalba. Viduramžiai–Renasansas I* tomą (sudarė G. Daunoravičienė, 2003) Studijų kokybės vertinimo centras 2006 m. įvertino pirmąją premija. Valstybinėmis, nacionalinėmis premijomis apdovanojami muzikos istorijos baruose ryškų pėdsaką palikę Vytautas Landsbergis, Ona Narbutienė, Jonas Bruveris. Lietuva negali lygintis su didelėmis valstybėmis, turinčiomis senas muzikos mokslo tradicijas. Muzikologų turime nedaug, tačiau jų darbai tikrai reikšmingi – leidžiama ir rašoma *Muzikos enciklopedija* (išleisti 3 tomai), *Lietuvos muzikos istorija* (išleista I knyga, sudarytoja Danutė Palionytė-Banevičienė), *Lietuvos muzikologija* (išleisti 7 tomai, sudarytoja Gražina Daunoravičienė), leidžiamos ir rašomos monografijos, skirtos įvairių kompozitorių kūrybai, konferencijų pranešimų ir straipsnių rinkiniai. Muzikologų straipsnių rasime *Tiltuose*, *Menotyroje*, žurnaluose *Kultūros barai*, *Muzikos barai*, *Bravissimo*, savaitraščiuose 7 meno dienoms, *Literatūra ir menas* ir kitur.

Prof. V. Landsbergis pažymėjo, jog muzikologams vertėtų daugiau dėmesio sutelkti į muziką, nes jis pastebi tarsi gilėjančią takoskyrą tarp muzikos ir muzikologijos. Todėl su profesoriui būdinga ironija ir siūlė visiems muzikologams būtina tvarka dainuoti bent jau chore...

Be abejo, muzikologas turi būti „muzikalus“ įvairiomis šio žodžio prasmėmis. Jam keliami labai dideli reikalavimai. Juk dažniausiai į muzikologiją ateinama „iš choro“, ar „fortepijono“ (kaip profesorius V. Landsbergis) ar kurios kitos specialybės. Tačiau muzikologija yra savarankiška, o ne muziką ar muzikus aptarnaujanti disciplina. Ji turi savo raidos dėsningumus. Užsieniečiai dažnai stebisi, kad mūsų muzikologų sekcija yra Lietuvos kompozitorių sąjungoje. Visame pasaulyje muzikologų organizacijos yra savarankiškos, gerokai daugiau nutolusios nuo muzikos praktikos negu mūsų. Ir išsilavinimą Lietuvos muzikologai įgyja drauge su atlikėjais ir kompozitoriais Lietuvos muzikos

Nukelta į 14 p.

Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas išleido paskutinį, trečiąjį Muzikos enciklopedijos tomą.

Paskutiniajame tome rašoma apie įvairių tautų (rusų, serbų, škotų, tadžikų, totorių, vokiečių, žydų ir kt.) ir šalių (Olandijos, Panamos, Peru, Portugalijos, Paragvajaus, Prancūzijos, Rumunijos, Slovakijos, Slovėnijos, Vengrijos, Vietnamo, Suomijos, Turkijos, Ukrainos) muziką. Skelbiami išsamūs straipsniai apie muzikos kryptis (postmodernizmą, romantizmą, sentimentalizmą ir kt.), stilius (pankroką, popmuziką, roką ir t. t.) ir žanrus (operą, operetę, oratoriją, pasiją, simfoniją, sonatą). Trečiajame tome gausu muzikos teorijos straipsnių (pavyzdžiui, Pitagoro darna, polifonija, ritmas, tonacija) ir biografinių straipsnių apie žymius pasaulio muzikos kūrėjus ir atlikėjus, tarp jų – Niccolo Paganinį, Carlą Orffą, Krzysztofą Pendereckį, Astorą Pantheoną Piazzollą, Sergejų Prokofjevą, Sergejų Rachmaninovą, Mstislavą Rostropovičių, Giacomo Puccinį, Elvį Aroną Presley, Pablo de Sarasatę, Franzą Schubertą, Antonio Vivaldį ir kitus.

Išleistas trečiasis „Muzikos enciklopedijos“ tomas

Tome aprašomi gerai žinomi (obojus, pianinas, smuikas, trimitas, trombonas, vargonai, violončelė) ir retesni instrumentai (skambantys papuošalai, stiklo armonika, tromba marina), taip pat lietuvių muzikos instrumentai (ožragis, ragai, skrabalas, skudučiai, terkšlė ir kt.) ir muzikinio folkloro rūšys (sutartinės, talalinės), skelbiamas išsamus iliustruotas straipsnis apie simfoninį orkestrą.

Enciklopedijoje pateikiama daug informacijos apie Lietuvos muzikinį gyvenimą (Panevėžio muzikinis teatras, Pažaislio muzikos festivalis, *Polifonija*, Vilniaus festivalis, Vilniaus džiaz festivalis, Vilniaus kvartetas), aprašomos Panevėžio, Rokiškio, Rietavo, Salų,

Šiaulių ir kitos muzikos mokyklos. Daug dėmesio skiriama lietuvių kompozitoriams, atlikėjams ir muzikologams. Čia skaitytojas ras informacijos apie Miką ir Kiprą Petrauskus, Veroniką Povilionienę, Stasį Povilaitį, Antaną Rekašius,

Gintarą Rinkevičių, Mūžą Rubackytę, Česlovą Sasnauską, Saulių Sondeckį, Sigutę Stonytę, Anatolijų Šenderovą, Adeodatą Tauragį, Jūratę Trilupaitienę, Mindaugą Urbaitį, Violetą Urmaną, Stasį Vainiūną, Audronę ir Birutę Vainiūnaites, Jūratę Vyliūtę ir kitus.

Muzikos enciklopedija – tai bendras projektas, įgyvendinamas Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto ir Lietuvos muzikos akademijos bei jos Muzikologijos instituto.

Šioje enciklopedijoje pateikiama daug informacijos apie visas pasaulio muzikinės kultūros sritis. Aptariama įvairių šalių ir epochų liaudies ir profesionalioji muzikinė kūryba, muzikinio gyvenimo apraiškos (operos ir baletų teatrai, koncertinės organizacijos, festivaliai, konkursai, muzikos mokymo įstaigos, muzikos leidyba ir

kt.), pateikiama duomenų apie žymius kompozitorius, muzikos atlikėjus ir kolektyvus, muzikologus, nušviečiamos muzikos teorijos sąvokos.

Atskleidžiamas platus šiuolaikinės (XX a. antrosios pusės ir XXI a. pradžios) muzikos reiškinių spektras. Šalia vadinamosios rimtosios, akademinės muzikos, aptariami pramoginės muzikos reiškiniai ir žymesni jų atstovai. Daug dėmesio skiriama lietuvių muzikinei kultūrai (Lietuvoje ir svetur), nurodomi kitų šalių muzikų ryšiai su Lietuva.

Straipsnių informaciją stengiasi pateikti taip, kad ja galėtų pasinaudoti ir profesionalai, ypač muzikos mokytojai, ir kuo gausnesnis muzikos mėgėjų būrys.

Muzikos enciklopediją sudaro trys iliustruoti tomai (kiekvieno apimtis – apie 85 leidybos lankai). 2000 m. išleistas I tomas (A–H), 2003 m. – II tomas (I–N), 2007 m. – III tomas (O–Ž, I–III tomų papildymai).

Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto informacija

2007 m. mokslo populiarinimo darbų konkurse, kurį rengia Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, antrosios vietos premija teko Junonai ir Vyteniui Almonaičiams už kelionių vadovą *Karšuva. 2. Keliautojo po Šilalės kraštą žinynas*. Šie mokslininkai apdovanojami ne pirmą kartą. Šiemet jie tapo Martyno Jankaus premijos laimėtojai už kelionių vadovą po Pagėgių kraštą *Šiaurės Skalva*. Tai antrasis šios knygos leidimas. Pirmasis leidimas 2004 m. mokslo populiarinimo darbų konkurse apdovanotas antrąja premija. 2005 m. tokius pat laurus pelnė ir knyga *Karšuva. 1*.

Junona Almonaitienė yra socialinių mokslų daktarė, dirba Kauno technologijos universitete, Socialinių mokslų fakultete. Ji yra keliasdešimties mokslinių straipsnių, populiarus vadovėlio *Bendravimo psichologija* sudarytoja, knygos apie kalendorinius papročius autorė. Dr. Vytenis Almonaitis yra Vytauto Didžiojo universiteto, Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros docentas. Parašė daugiau kaip 100 mokslo populiarinimo straipsnių. 1994 m. išleido knygą *Ką šniokščia Jūros rėvos*, 1998 m. monografiją *Žemaitijos politinė padėtis 1380–1410 metais*. Abu sutuoktiniai įkūrė VŠĮ *Keliautojo žinynas*, jau spėjo drauge parašyti ir išleisti knygas *Šiaurės Skalva. Keliautojo po Pagėgių kraštą žinynas* (2003, antrasis papildytas leidimas 2007), *Karšuva. 1. Keliautojo po Tauragės kraštą žinynas* (2004), *Karšuva 2. Keliautojo po Šilalės kraštą žinynas* (2006). Sudarė ir išleido *Lietuvos karininko fotoalbumą. 1*. Jame pateiktos XX amžiaus trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečių Baltijos pajūrio nuotraukos, kurių autorius – Lietuvos kariuomenės kapitonas Juozas Zaborskis.

Kalbinaime Junoną ir Vytenį ALMONAIČIUS.

Apie savitumą

Mokslo Lietuva. Kuo ypatingi Jūsų leidžiami kelionių vadovai?

Vytenis Almonaitis. Jau ne pirmi metai leidžiame kelionių vadovus. Juos drįsčiau vadinti gal net naujo tipo kelionių vadovais Lietuvoje. Ligi šiol išleidžiama daug turstinės literatūros, bet ji pagal pateikimo formą paprastai atspindi tam tikrą administracinį rajoną. O tie administraciniai rajonai nustatyti labai formaliai, apskričių ribos, bent jau vertinant istoriko žvilgsniu, nei į tvorą, nei į miestą. O keliautojui po kraštą ne tiek svarbu administracinės linijos, todėl leidžiami savo kelionių vadovus ir laikomės etnokultūrinio regiono ribų. Etnokultūriniai regionai yra dideli, antai apie Mažąją Lietuvą, bent jau tą jos dalį, kuri šiuo metu priklauso Lietuvai, tektų parašyti maždaug 800 puslapių knygą. Todėl tuos etnokultūrinius regionus mes dalijame į istorinius regionus, kurie susiformavo per šimtmečius ir gyvavo šimtus metų. Tada tokį regioną lankantis keliautojas patenka į vientisą erdvę. Paskyręs pažinčiai su tuo regionu savaitgalį, o kartais ir savaitę, jis gali išsivežti bendrą išpūdį.

Gedimino Zemlicko nuotraukos

2007 m. mokslo populiarinimo darbų konkurso antrosios vietos laimėtojai Vytenis ir Junona Almonaičiai bei mokslo populiarinimo darbų atrankos komisijos narė VGTU Terzoizoliacijos instituto mokslinė sekretorė Laima Kunskaitė

MOKSLO POPULIARINIMAS PRATURTINA GYVENIMĄ

Savo kelionių vadovuose stengiamės pateikti ir tam tikrų mokslo žinių. Šiemet už mokslo populiarinimą premijuota mūsų knyga *Karšuva. 2* skirta Žemaitijai, o štai kita knyga – *Šiaurės Skalva* yra apie Mažąją Lietuvą.

Junona Almonaitienė. Stengiamės išryškinti svarbiausius būdingus regiono bruožus, kurie susiformavo per ilgą laiką. Kaip, pavyzdžiui, laikydami uzsibrėžto principo, mėgintume rašyti kelionių vadovą po Jurbarką rajoną? Ten Viešvilė ir Smalininkai, priklausę buvusiai Prūsijos valstybei, Mažosios Lietuvos dalelė. Paneemunė – vėl visai kita kultūra, yra ir etnografinė Žemaitijai būdingų plotų. Viskas viename dabartiniame rajone.

V. Almonaitis. Būtent Eržvilko seniūnija yra gryniausioji Žemaitija Jurbarko rajone.

J. Almonaitienė. Todėl rašant apie vieną Jurbarko rajoną tektų rašyti apie skirtingas etnokultūrinės teritorijas, gautume labai dirbtinį jų jungimą. Tektų nagrinėti Mažosios Lietuvos ypatumus, buvusius Rytprūsius, taip pat žemaitišką kultūrą.

Apie mokslo žinių propagavimą

ML. Kaip savo rašomuose kelionių vadovuose propagujete mokslo žinias? Ar tai nėra šiek tiek pritemptas dalykas?

V. Almonaitis. Suprantama, galimas ir toks požiūris. Tie žmonės, kurie laikosi tokio požiūrio, mūsų knygų tikriausiai nė neskaito. Bet mudu su Junona patys esame ne tik mokslo žmonės, bet ir keliautojai. Keliaujame nuo mokyklos laikų, o ypač intensyviai keliavome, kai buvome studentai. Tad patys savo kailiu esame išbandę, kokiu būdu galima pateikti mokslą, istorijos, geografijos, etnografijos ir kitų sričių žinias.

J. Almonaitienė. Daugiau rašome apie tai, ką patys išmanome, nes kelionių vadovą galima būtų parašyti ir iš biologo ar geologo po-

zicijų. Daug paveikiau vietoje pamatyti aprašomas vertybes, o ne vien perskaityti apie jas nepajudant iš savo kambario.

V. Almonaitis. Kodėl tokiu būdu pateikiame mokslo žinias? Tai nėra koks nors mūsų išradimas, gyvosios istorijos principas pasaulyje pripažįstamas labai plačiai. Mūsų kelionių žinynai ypatingi tuo, kad visais atvejais tam tikros mokslo žinios susiejamos su konkrečiais istorijos, kultūros ar gamtos paminklais. Bent jau didžioji dalis informacijos taip išdėstoma, kad pirmiausia pristatomas tam tikras objektas – piliakalnis, pastatas, upės rėva ir panašiai. Pirmiausia žmogus traukiamas atvykti į tą vietą, o atvykęs iš mūsų knygos gauna tam tikrų žinių, kartais visai naujų ir plačiau nežinomų. Valgydamas praryji ir vieną kitą „vitaminą“.

Skaitytoją paversti keliautoju

ML. Stengiatės skaitytoją suvilioti ir įtraukti į keliauninkų gretas, o tam naudojate įvairių masalą?

V. Almonaitis. Iš esmės taip. Kad ir kokią retesnę rėvą upę pamatęs žmogus paprastai susidomi, jam kyla klausimas, iš kur toks dalykas atsirado mūsų Lietuvoje. Arba keliaudamas palei Jūros upę staiga gali pamatyti betoninį dotą.

ML. Būtent Pajūrio regioniniame parke netoli „Olandų kepurės“ galima pamatyti tokių dotų liekanų. Deja, apie šiuos karinės technikos paminklus nedaug kur rasime paskaityti.

V. Almonaitis. Tos pačios sistemos dotai nuo pajūrio toliau tęsiasi ties Jūros upe, eina per Lazdijų rajoną palei buvusią Sovietų Sąjungos sieną.

Arba štai pristatome Kunigiškių aukuro akmenį. Jis apibūdinamas kaip lankytnas objektas. Žmogus, tyrinėdamas šį akmenį, iš mūsų kelionių vadovo gali sužinoti daug nežinomų dalykų. Daugeilis nustemba, kad dar net XVII a. Lietuvoje veikė pagoniškos šventyklos. Jeigu šiaip pasakysi, tai sun-

kiai kas patikės arba pro vieną ausį įeis, pro kitą išeis. Kai žmogų atvedi prie konkretaus objekto, išpūdis dažnai būna netikėtas ir labai gilus.

ML. Labai gerai, tik kur įrodymas, kad ta pagoniška šventykla veikė ir XVII a.? Juk ant sienos neparašyta.

V. Almonaitis. Rodo archeologų atlikti tyrinėjimai. Šiuo konkrečiu atveju remiamės archeologo Vytauto Urbanavičiaus atliktų tyrimų rezultatais. Mokslo leidiniuose daug kas aprašyta, bet mūsų kelionių vadovuose tie duomenys pateikiami kita forma – populiariai. Bent daliai visuomenės tai priimtina forma. Manome, kad kelionių vadovai yra viena iš formų, tinkamų pateikiant mokslo žinias. Jeigu visuomenei tai nebūtų priimtina, mūsų knygų nepirktų. Paprastai per 1,5–2 metus išperkamas mūsų išleistos knygos tiražas.

J. Almonaitienė. Bibliotekininkai skundžiasi, kad mūsų knygos labai dažnai tiesiog „dingsta“ iš bibliotekų lentynų, kai kurie žmonės ne visada turi kelias dešimtis litų toms knygoms nusipirkti.

Žemuogių pievelės kelionių vadovuose

ML. Pagal kokį principą sudarote savo kelionių vadovus: pagal kelionių maršrutus, o gal abėcėlę?

V. Almonaitis. Gana kategoriškai laikomės „žemuogių pievelės“ principo. Pažintiniai objektai kaip žemuogės raudonuoja mūsų pasirinktame istoriniame lauke. Paėmęs mūsų žemėlapi žmogus mato, kur tu „žemuogių“, t. y. lankytinų vietų, daugiausia. Žemėlapyje lankytni objektai pažymėti numeriais, jie kartojasi ir knygos tekste. Štai Pajūryje matote 35 numeriu žymėtą tašką. Susirandame, kas tai yra: *Memorialas „Žuvusiems Sibire“ ir „Žuvusiems už Lietuvą“*. *Pajūris*. Geografinėje rodyklėje tas Pajūris aprašytas. Beje, Pajūris yra prie Jūros upės Šilalės rajone, o ne prie Baltijos jūros. Atitinkamame puslapyje yra Pajūriui skirtas skyrelis ir 35 numeriu skirtas objekto išsamus aprašas. Ant nuotraukos taip pat pakartotas objekto numeris. Kad būtų paprasčiau susivokti.

ML. Ar panašiu principu sudarytus kelionių vadovus leidžia kiti autoriai?

V. Almonaitis. Panašių kelionių vadovų Lietuvoje esama, bet jie populiarnesnio lygio, pateikiamos supaprastintos enciklopedinės žinios.

J. Almonaitienė. Beje, ne visada patikimos.

V. Almonaitis. Kai kurios leidyklos leidžia kelionių vadovus neatnaujindamos medžiagos. Esame mokslininkai, tad įpratę skleisti tik patikimą informaciją, šį principą taikome ir kelionių vadovams. Niekada neaprašinėjame nė vieno paminklo, jeigu patys savo akimis nesame jo matę.

Prireikia ir psichologijos žinių

ML. Kodėl sudarinėjate ir rašote savo kelionių vadovus „šeimyninės rangos“ principu?

J. Almonaitienė. Tai jau man kaip psichologei klausimas. Vytenis kažkiek atsakė: susipažinome keliaudami ir nors kiekvienas turime savo specialybę, bet pomėgis kelionėms mus sieja. Tai mūsų pomėgis, todėl abu ėmėmės šio darbo.

ML. Tačiau psichologijos žinias kelionių vadovuose tikriausiai nebūtai pritaikote, nes čia daugiau istorijos, geografijos, geologijos, kultūros istorijos ir panašios žinios.

J. Almonaitienė. Esame pasidaliję aprašomais dalykais, man tenka daugiau rašyti apie asmenybes. Yra dalykų, kurie nė vienas iš mudviejų nėra labai artimi, kad ir geografijos, architektūros, dailės. Tada abu vienodai gilinamės, bet paprastai man tenka, nes Vytenis ir taip turi daug kitų užduočių. Pagaliau tenka rūpintis ir pateikimo forma. Turi būti mokslškumo riba, kad skaitymas nevargintų.

V. Almonaitis. Tada Junonos psichologijos žinios labai praverčia, nes norime parašyti taip, kad mus skaitytų. Didžia dalimi tai Junonos nuopelnas. Išleidome jau ketvirtą kelionių knygą. Dvi skirtas Karšuvai, o šiemet išleidome antrą papildytą leidinį *Šiaurės Skalva*.

ML. Ne tiek jau daug tos buvusios istorinės Skalvos Lietuvai priklauso.

V. Almonaitis. Pusė priklauso Lietuvai ir pusė – Karaliaučiaus kraštui. Lietuvoje tai Pagėgių kraštas su išpūdingomis Rambyno apylinkėmis.

Mokslo populiarinimas dar podukros vietoje

ML. Kas Jūsų darbe sudėtingiausia leidžiant kelionių vadovus? Kaip kilo mintis steigti savo leidyklą?

V. Almonaitis. Išbandėme įvairius leidybos būdus. Dar 1994 m. išėjo mano pirmoji knyga, tada dar vienas parašiau – *Ką šniokščia Jūros rėvos*. Tai buvo kelionių vadovas, nors jame esama ir mokslo, ir kraštotyros, ir enciklopedinių dalykų. Išleido kita leidykla, tas mums buvo ne visai priimtina. Įkūrėme viešąją įstaigą, tapome paramos gavėjais, ir tai mums suteikė naujų galimybių.

2007 m. mokslo populiarinimo darbų konkurso premijuotosios knygos

Aišku, kiekvienas iš mūsų turi me ir savo darbą. Leidybos organizavimas ir sudaro daugiausia sunkumų. Mūsų knygas paprastai remia Kultūros ministerija, o premijuoja Švietimo ir mokslo ministerija.

ML. Jūsų balse skamba tarsi neišsakyta mintis?

V. Almonaitis. Pirmiausia norėtu, kad būtų Švietimo ir mokslo ministerija padėtų išleisti knygas. Lietuvoje yra labai daug mokslo populiarinimo projektų, kurie neišvysta dienos šviesos, nes žmonės vieni nepajėgia jų įgyvendinti. Mes preliminarai paskaičiavome: knyga *Karšuva*. 2 yra dviejų žmonių dvejų metų darbas, jeigu skaičiuotume normalias darbo dienas ir normalias darbo valandas. Norint įgyvendinti tokį darbą, reikia solidaus rėmimo. Mus šiek tiek remia Kultūros ministerija, savi-valdybės, apie kurias rašome, tiesa, ne visada. Didžia dalimi – ir tai net paradoksalu – mus paremia privatūs asmenys, dažniausiai verslininkai.

ML. Kokie šiuo atveju yra verslininkų interesai? Tai Jūsų bičiuliai?

V. Almonaitis. Visai ne. Kodėl jie mus remia ir kokį čia mato interesą, būtų geriau jų pačių paklausti. Žmonės, turintys pinigų ne visada mąsto siaurai, kartais jų mąstymas lenkia valstybės institucijų valdininkų mąstymą. Mąstantys žmonės suvokia, kad valstybės pinigais atliekami tyrimai tik tada duos konkrečią naudą, jeigu tie rezultatai bus „nuleisti“ iki žmonių, juos pasiekis. Mūsų rėmėjai sąmoningai investuoja kad ir į šį projektą norėdami patys prisidėti prie visuomenei naudingų darbų.

ML. Labai džiugu girdėti šiuos Jūsų pastebėjimus.

V. Almonaitis. Viename panašiam konkurse apdovanojant premijuotus darbus kiek sarkastiškai juokavome, kad pirmąsias dvi vietas laimėję darbai buvo finansuoti to paties verslininko. Vadinas, jis vienas toliau matė už mūsų valdžios institucijas. Taigi atsakau į man užduotą klausimą: lėšų sutelkimas tokiems projektams ir yra didžiausia problema.

Esama dar vienos problemos, kuri šiandien, premijuojant mokslo populiarinimo darbus, buvo įvardyta: grynojo mokslo darymas. Švietimo ir mokslo ministerijos struktūroje – tai rimtas darbas. O mokslo populiarinimas, girdi, tai lyg priedas prie rimto darbo. Tarsi savotiškas žaidimas.

J. Almonaitienė. Mokslininko atestacijai mūsų mokslo populiarinimo veikla nedaug vertinama. KTU, kur dirbu, vyrauja toks požiūris: mokslą populiarina kiekvienas iš mūsų, nes bendraujame ir taip dalijamės savo žiniomis. Bet kad būtų vertinami mūsų mokslo populiarinimo straipsniai, perskaitytos visuomenei paskaitos... To nėra. Net ir mūsų premijuota knyga atestacijai nieko nereiškia. Todėl atitinkamas požiūris į mokslo populiarinimą ir finansinę prasmę.

O mes dirbame ne todėl, kad iš to turėtume didelės naudos. Mums patinka, įdomu, taip atrandame naujas galimybes saviraiškai, todėl rašome ir leidžiame šias knygas. Šalia „suso“ mokslo ir pedagoginio darbo ši mokslo populiarinimo veikla labai praturtina mūsų gyvenimą. Deja, kol kas patys turime pasirūpinti, kad mūsų padarytas darbas pasiektų visuomenę.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Už Lietuvos teisės mokslo kūrimą ir plėtrą, indėlių Lietuvos valstybės, jos konstitucionalizmo istorijos mokslinę analizę, akivaizdžią mokslinių tyrimų įtaką Lietuvos ir užsienio teisės istorijos mokslo raidai Mykolo Romerio universiteto senatas prof. habil. dr. Mindaugo MAKSIMAIČIO mokslo darbų ciklą *Lietuvos konstitucionalizmo istorijos studijos pristatė Mokslo premijų konkursui.*

Darbštumo, kūrybingumo ir populiarumo tarp esamų ir buvusių studentų prof. Mindaugui Maksimaičiui galėtų pavydėti daugelis. Mykolo Romerio universiteto Teisės istorijos katedros vedėjas akademinę bendruomenę ir studentus kasmet nudžiugina naujais mokslo darbais: monografijomis, vadovėliais. Mokslo premijų konkursui pristatytas *Lietuvos konstitucionalizmo istorijos studijų* ciklas apima keletą fundamentalių mokslo darbų: monografijas *Lietuvos teisės šaltiniai 1918–1940 metais*, *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)* ir *Valstybės taryba Lietuvos teisinėje sistemoje (1928–1940)* bei *Užsienio teisės istorijos vadovėlį*.

Apie konstituciją ir jos vietą visuomenės gyvenime pastaruoju metu tiek daug diskutuojama, kad visiems tapo aišku, jog pagrindinis valstybės įstatymas – gyvas, gyvenantis ir laiko aktualijas atitinkantis dokumentas. Pokalbį su gerbiamu prof. Mindaugu Maksimaičiu pradame nuo Lietuvos konstitucionalizmo raidos apžvalgos.

Dar Didžiosios prancūzų revoliucijos metais buvo iškeltas princi-

Mykolo Romerio universiteto studentės

pas, jog viena karta negali primesti savo konstitucijos ateinančioms kartoms, kad konstitucija kaip įstatymas yra lankstus, gyvas ir besiplėtojantis dokumentas. Konstitucija laikoma valstybės steigimo aktu, bet valstybės steigiamos ne taip jau dažnai. Tad realiai konstitucijos priėmimu ar pakeitimu pradamas tam tikras valstybės etapas, ji nustato to etapo pagrindines kryptis, svarbiausius principus. Anot prof. M. Romerio, būtinumą keisti konstituciją gali lemti įvairiausios aplinkybės bei įvykiai, tarp jų ir net tokie drastiški kaip valstybės perversmas. Svarbiausias reikalavimas, jo manymu, kad bet kuriuo atveju konstitucijos nuostatų būtų tvirtai laikomasi.

Jei nekalbėtume apie 1791 m. konstituciją, kuri teisiškai įtvirtino ne tiek Lietuvą kaip valstybę, kiek

Konstitucija – valstybės gyvenamojo laikotarpio dokumentas

Darbštumo, kūrybingumo ir populiarumo tarp esamų ir buvusių studentų profesoriui Mindaugui Maksimaičiui galėtų pavydėti daugelis

jungtinį Lenkijos ir Lietuvos valstybinį darinį, tai Lietuvos konstitucionalizmo raida prasidėjo nuo 1918 metų. Nors tiesiogiai Vasario 16-osios aktas nėra įvardijamas kaip konstitucinis, bet jis davė kryptį Lietuvos konstitucionalizmo raidai, nustatė, kad konstitucija turi būti išleista demokratiškai išrinkto Steigiamojo Seimo. Šį aktą priėmusi Lietuvos Valstybės Taryba, nors pati dėl siautėjusio ka-

mas, kuris, rengdamas nuolatinę valstybės konstituciją, pats ėjo ir vienintelio įstatymų leidėjo bei vykdomosios valdžios priežiūros vykdytojo funkcijas. Laikinoji konstitucija veikė iki 1922 m. rugpjūčio 2 d., kai buvo priimta nuolatinė konstitucija, iš esmės išsirutuliojusi iš Laikinosios, išplėtojant ir detalizuojant pastarosios nuostatas bei principus. Tų principų, kuriais buvo grindžiama 1922 m. Lietuvos valstybės konstitucija, laikytasi, deja, neilgai, nes Lietuvoje, kaip ir apskritai Europoje, ėmė formuotis bei stiprėti įsitikinimas, jog parlamentarizmas ir demokratija sudaro pernelyg geras sąlygas destruktivioms jėgoms, diriguojamoms komunistų internacionalo, įsigalėti.

1926 m. gruodžio 17 d. perversmas Lietuvoje perrikiavo politines jėgas. Nuo to laiko prasidėjo ir esminiai pokyčiai Lietuvos valstybės sąrauge. 1928 m. gegužės 25 d. prezidentas, ignoruodamas nustatytą konstitucijos keitimo tvarką, pats išleido dekretą dėl naujos konstitucijos. Tai buvo didelis smūgis parlamentarizmui, nes pagrindines tradicines parlamento funkcijas dabar konstitucija padalijo seimui ir prezidentui, pavesdama pastarajam jas atlikti nesant seimo arba seimo sesijų. Iki 1936 m. rudens valstybė buvo tvarkoma apskritai be seimo.

1936 m. sudarytas naujas seimas, prieš tai eliminavus politines partijas. 1938 m. jis priėmė iš anksto parengtą naują konstituciją. Tai atlikta dėl dviejų priežasčių: pirmiausia, kad galima būtų išvengti besiantinančio 1928 m. konstitucijoje numatyto dešimties metų termino jai patikrinti tautos atsiklausimo būdu; antroji – per šį laikotarpį baigė kristalizuotis prezidentą Antaną Smetoną rėmusios tautininkų sąjungos ideologija, atsirado naujų ryškių tendencijų valstybės raidoje. Todėl 1928 m. konstitucija pasirodė esanti pasenusi.

Naujoji konstitucija buvo pažymėta tragedijos ženklų: ji sutei-

kė itin dideles galias prezidentui ir 1940 m. buvo naudinga prosovietinei vyriausybei Lietuvoje masuojant savo žingsnius, kuriais siekta dangstyti okupacijos faktą. Remdamasi 1938 m. konstitucijos nuostatomis ši vyriausybė sugriovė šalies nepriklausomybę ir įtvirtino sovietinį režimą, suspendavusį Lietuvos konstitucionalizmo raidą. Tik 1990 m. atkuriant nepriklausomybę, 1938 m. konstitucijos veikimas trumpam atkurtas, simbolizuojant sovietinės okupacijos pertraukto valstybingumo tąsą.

Minėjote, kad kai kurios 1938 m. konstitucijos nuostatos leido pasireikšti prosovietiniams elementams ir 1940 m. pasikėsinti į Lietuvos valstybingumą? Kokios tai nuostatos? Ar kuriant dabartinę konstituciją tos klaidos pastebėtos ir jų išvengta?

Prosovietiniams elementams Lietuvoje daugiausia buvo naudinga konstitucinė nuostata, įteisinusi prezidentinę, nedalyvaujant seimui, įstatymų leidybą. Paveikti vieną žmogų visada paprasčiau, juolab, kad teisėtas prezidentas buvo pasitraukęs į Vakarų. Tam tikrą teorinių abejonių, tiesa, kėlė tik ką pradėjusio eiti prezidento pareigas ministro pirmininko galios: ar ir jis galėjo naudotis konstitucijos nustatyta prezidentui įstatymų leidybos teise? Bet ta diskusija kilo gerokai vėliau. O 1940-ųjų vasarą dėl to niekas sau galvos nesuko, einantysis prezidento pareigas, remdamasis konstitucija, leido įstatymus, kuriais prie policijos nuovadų įsteigta milicija, pradėtas kariuomenės pertvarkymas, panaikinta šaulių sąjunga... Remiantis ta konstitucija paleistas 1936 m. išrinktas seimas. Prosovietinių institucijų formalus rėmimasis nepriklausomybės laikų konstitucija vykdant savo užmačius nutrūko tik vadinamajam Liaudies seimui liepos 21 d. priėmus Lietuvai lemtinus nutarimus.

Sovietinės okupacijos metais, iki atkuriant Lietuvos nepriklausomybę, lietuvių teisininkai emigracijoje aktyviai diskutavo apie būsimos nepriklausomos Lietuvos konstitucinę raidą. Apie 1938 m. konstitucijos veikimo atkūrimą nebuvo nė kalbos. Vieningai buvo sutariama, kad reikėtų atkurti demokratine 1922 m. konstituciją, tiesiogiai išplaukusią iš Vasario 16-osios akto nuostatų.

Kiek demokratiniai 1922 m. konstitucijos principai atsispindi dabartinėje konstitucijoje?

Vienas pagrindinių dalykų – dabartinė konstitucija grįžo prie konstitucinio plačių tautos atstovybės galių įtvirtinimo, geriausiai užtikrinančio aukštą demokratijos lygį. Dabartinėje konstitucijoje įtvirtinta valstybės valdymo forma – parlamentinė respublika su prezidentinės respublikos bruožais – rodo, jog mėginta atsizvelgti į anuomet reikštą kritiką 1922 m. konstitucijai, neva neišlaikiusiai pusiausviros tarp institucijų, įgyvendinusią įstatymų leidžiamą ir vykdomąją valdžią ir per dideles galias davusiai seimui.

Apžvelgėme tam tikrus konstitucionalizmo etapus. Dabartinė Lietuvos konstitucija veikia ir gyvena, kol kas ji nėra teisės istorijos objektas. Tad pakalbėkime apie prof. Mykolą Romerį – ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje pripažintą mokslininką, Lietuvos konstitucinės teisės pagrindū

Tas šakotas muzikologijos medis

Atkelta iš 11 p.

ir teatro akademijoje, o ne universitete, kaip yra daugelyje šalių.

Prof. V. Landsbergio pasakymą suvokiama metaforiškai: muzikologas turi jausti gyvą santykį su muzika, išsivaduoti iš teorinių klišių ir stereotipų. Šia prasme muzikologas turi būti ir kūrėjas, sugebėti kaskart gyvai, naujai žvelgti į nagrinėjamą kūrinį bei savo darbą. Ko gero, tai tinka kiekvienam kūrybiško darbo apibūdinimui.

Kaip vertinate Vytauto Landsbergio 75-osioms metinėms skirtą muzikologų konferencijos sesiją?

Labai gražus konferenciją papildantis renginys *Muzika ir genius loci: poetika ir politika*. Dabar pasaulyje ši tema – skverbtis į kūrėjo gyvenamosios aplinkos ir jį suformavusios tradicijos ryšį – labai populiaru, o politika suvokiama plačiau. Labai gerai sumąstytas ir sėkmingai įgyvendintas muzikologų sekcijos pirmininkės Rūtos Stanevičiūtės sumanymas.

Ką Lietuvos muzikologams suteikia bendradarbiavimas su kitomis Baltijos valstybėmis kad ir šiose konferencijose?

Skirtingais laikotarpiais šios konferencijos turėjo įvairias funkcijas. Sovietinės okupacijos metais tai buvo, drįščiau pasakyti, ir tam tikra rezistencijos forma, nes konferencijose buvo aptariami dalykai, kurių vietoje erdvėje nebūtum išgirdęs. Muzika – gana abstraktus reiškinys, tad savotiška Ezopo kalba buvo pasakoma daugiau negu pajėgdavo suvokti oficialiosios ideologijos atstovai.

Laikai pasikeitė, ir mūsų konferencijoms buvo iškilęs išnykimo pavojus. Dabar jaučiame atsirandant tarsi „antrąjį kvėpavimą“. Estai, visuomet buvę labiau artimesni Skandinavijos šalims, atrodo,

vėl išreiškė norą toliau bendradarbiauti. Latviai taip pat pritarė ateities planams. Ilgametė Baltijos muzikologų konferencijų patirtis apžvelgta specialiaame leidinyje lietuvių ir anglų kalbomis *I–XXXIX Baltijos muzikologų konferencijų programos, prisiminimai, komentarai* (2007, sudarė Jūratė Burokaitė ir Rūta Stanevičiūtė).

Tarp iš užsienio atvykusių muzikologų buvo ir Helsinkio universiteto prof. Eero Tarasti, skaitęs pranešimą.

Tai senas mūsų bičiulis, vienas žymiausių muzikos semiotikų pasaulyje, Algirdo Juliaus Greimo mokyns. Dabar Lietuvos semiotikai vyksta studijuoti pas E. Tarasti į Helsinkį, dalyvauja jo rengiamose semiotikos vasaros mokyklose Imatroje. Visada malonu profesorių matyti atvykusį į Lietuvą.

Koks pranešimas jums pačiam būvo naudingiausias?

Gerą įspūdį padarė svečio iš Portugalijos Paulo F. de Castro (Lisabonos naujasis universitetas) pranešimas *Ištakų paradoksai: svarstymai apie modernizmą ir nacionalumą*. Tai buvo solidus akademinis pranešimas apie vokiečių ir prancūzų muzikinių kultūrų skirtumus, antinomijas, stereotipų įveikimą.

Kada ir kur vyks kita Baltijos muzikologų konferencija?

Konferenciją maloniai sutiko rengti estai. Dėl geresnių finansavimo galimybių ji bus 2008 m., o vėliau sutarėme, kad šių konferencijų tradicija bus tęsiama kas dveji metai. Pavyko rasti visus tenkinantį sprendimą.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

40-osios Baltijos muzikologų konferencijos dalyviai Lietuvos nepriklausomybės signatarų namuose: Nerijus Šepetyš (Vilniaus universitetas), Giedrė Jankevičiūtė (Kultūros, filosofijos ir menotyros institutas, Vilnius), Audronė Žiūraitė (Lietuvos muzikos ir teatro akademija) ir Helmutas Losas (Helmut Loos, Leipzigerio universiteto Muzikologijos institutas, Vokietija)

Prof. Vytautas Landsbergis su žmona Gražina Ručyte tarp Baltijos muzikologų Marto Humalo (Mart Humal, Estijos muzikos ir teatro akademija), Jūratės Trilupaitytės ir Jūratės Landsbergytės

Baltijos muzikologai pasiryžę ir toliau tęsti mūsų šalių muzikinį gyvenimą siejančias konferencijas

VALSTYBĖS STIPENDIJŲ MOKSLININKAMS KONKURSAI

Švietimo ir mokslo ministerija skelbia konkursą valstybės stipendijoms mokslininkams gauti.

Valstybės stipendijų mokslininkams konkursas organizuojamas vadovaujantis Valstybės stipendijų mokslininkams nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 27 d. nutarimu Nr. 1425 *Dėl valstybės stipendijų mokslininkams įsteigimo* (Žin., 2001, Nr. 101-3603).

Valstybės stipendijų mokslininkams konkursas organizuojamas dėl dviejų rūšių valstybės stipendijų:

- valstybės stipendijų, kurios skiriamos 2008 m. ne vyresniems kaip 35 metų amžiaus mokslininkams, jų vykdomiems aktualiems moksliniams tyrimams paremti;
- aukščiausiojo laipsnio valstybės stipendijų, kurios skiriamos 2008–2009 m., jau pasiekusiems išskirtinių rezultatų ne vyresniems kaip 65 metų mokslininkams.

Kandidatus valstybės stipendijų mokslininkams konkursui gali siūlyti mokslo ir studijų institucijos. Savo kandidatūras taip pat gali pasiūlyti ir patys pretendentai. Konkurse gali dalyvauti asmenys jau turintys mokslo laipsnį.

Paraiškos valstybės stipendijų mokslininkams konkursui priimamos nuo 2007 m. lapkričio 12 d. iki 2007 m. gruodžio 12 d. imtinai.

Informaciją apie reikalavimus konkursui teikiamiems dokumentams galima rasti interneto tinklalapyje adresu: http://www.smm.lt/naujienos/konkursai.htm#vsmk_0710

Paraiškos valstybės stipendijų mokslininkams konkursui pristatomos į Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir technologijų departamento Mokslo ir technologijų skyrių (Z. Sierakausko g. 15, Vilnius; II a., 210 kab.) arba siunčiamos adresu: Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir technologijų departamentui Mokslo ir technologijų skyriui (Z. Sierakausko g. 15, LT-03105 Vilnius), informacija teikiama tel. (8 ~ 5) 219 0110.

„Vakarų laivų statykloje“ keleivinis keltas pastatytas per 8 mėnesius

AB *Vakarų laivų gamykla* dukterinė įmonė *Vakarų laivų statykla* (VLS) užsakovams – Norvegijos laivų statybos bendrovei *Fiskerstrand Verft A/S* lapkričio 7 d., perdavė jau 13-ąjį keleivinį keltą CF-59. Pasak projekto vykdytojos atstovų, darbai pradėti kovo mėnesį ir baigti trimis mėnesiais anksčiau negu buvo numatyta sutartyje. Tai lėmė gamybos perplanavimas, gamybinių plotų padidėjimas, palankios oro ir kitos sąlygos.

114 metrų ilgio ir 17 metrų pločio kroviniame bei keleiviniame keltė telpa 120 lengvųjų automobilių ir 350 keleivių. Šio projekto, į kurį buvo įtrauktos ir kitos *Vakarų laivų gamyklos* grupės įmonės, vertė – 14,3 mln. litų.

„Keltui statyti buvo sunaudota 1 350 tonų plieno, pastatytas korpusas, atlikti visi vamzdynų darbai, tam tikrų įrenginių pastatymas, dažymas bei izoliacija“, – pasakojo projektą koordinavęs UAB *Vakarų laivų statykla* gamybos direktorius Vitalijus Frolovas.

Pagal pasirašytą sutartį su *Fiskerstrand Verft A/S Vakarų laivų statykla* dar šiais metais užbaigs ir keleivinio kelto FV60 korpuso statybą. Pradėti statyti FV61 bei keltas „iki rakt“ pagal Alandų salų vyriausybės užsakymą, kurio iškilminga statybos pradžios ceremonija įvyko šių metų spalio 3 d. Klaipėdoje. Taip pat jau pagaminti ir keturi antstato blokai sunkių ir negabaritinių krovinių gabenimui ir kėlimui pritaikytam laivui *WindLift1*, kuris statys ir aptarnaus vėjo jėgainių parką Šiaurės jūroje Vokietijos kontinentiniame šelfe.

Tarptautinį pripažinimą pelniusios UAB *Vakarų laivų statykla* 2008 m. planuose numatomi ir kiti ambicingi projektai. Pagal šių metų rugpjūčio mėn. pasirašytą sutartį su *Fiskerstrand BLRT AS* bus pradėti „iki rakt“ statyti trys keleiviniai keltai Estijos bendrovei *Saaremaa Shipping Company Ltd*.

Be keltų korpusų, šiais metais *Vakarų laivų statykla* planuoja dar pastatyti apie 14 tūkst. tonų blokų didžiausiems pasaulyje konteinernežiams, vykdyti kitus projektus.

AB „Vakarų laivų gamykla“ per 8 mėnesius pastatytas keleivinis keltas CF-59

Profesoriaus lūkestis, kad daugiau jaunimo domėtųsi teisės istorijos mokslo studijomis

Atkelta iš 13 p.

kūrėją, apie jo indėlį į Lietuvos konstitucionalizmą, taip pat mokslininkų ir politikų bendradarbiavimą kuriant svarbiausią valstybės įstatymą.

Susidaro išpūdis, kad politikų ir mokslininkų bendradarbiavimo tais laikais buvo ne per daugiasia. Rengiant 1922 m. konstituciją M. Romeris būtent to ir pasigedo. Viename pirmųjų savo straipsnių, skirtų tautos nepriklausomybei tuomet rengtos konstitucijos projekte, išspausdintame neseniai pasirodžiusiame *Teisės* žurnalo numeryje, jis kritiškai pažymėjo, jog konstitucijos rengimo reikalai esantys tik valdančiųjų rankose, ryšiai su mokslu nepalaikomi. Tiesą sakant, tuo metu teisės mokslas Lietuvoje dar tik kūrėsi, universitetas tebuvo atidarytas 1922 metais. Bet ketvirtajame dešimtmetyje M. Romeris jau buvo plačiai žinomas autoritetingas konstitucinės teisės specialistas, o valdžios ir partijų atstovai, įrodinėdami savo atstovaujamojo pozicijų pagrįstumą, nevenė naudotis jo mintimis. Profesorius skaudžiai išgyveno, kai, rengiantis 1936 m. seimo rinkimams ir visuomenėje aštriai diskutuojant apie naujojo rinkimų

įstatymo atitikimą konstitucijai, tiek oficialias *Lietuvos aidas*, tiek valstiečių liaudininkų *Lietuvos žinios*, įrodinėdami savas, priešingas viena kitai tiesas, rėmėsi ištraukomis iš M. Romerio veikalų. Jis viešai dėstė nuomonę, jog mokslas ir politika – skirtingi dalykai, kad mokslui kištis į politikavimą nedera, nes tuo liktų nepatenkinti visi, taip pat ir besiginčijanti šalis. Nepaisant to, ir pats A. Smetona vertino M. Romerį, konsultuodavosi su juo konstitucinės teisės klausimais, taip pat rengiant 1938 m. konstituciją, nors, tiesą sakant, ne visada atsižvelgdavo į jo nuomonę.

Ar politikų ir mokslininkų santykiai nuo tų dienų pasikeitė?

Manyčiau, pasikeitė, netgi gerokai. Dabar į mokslininkų nuomonę stengiamasi įsiklausyti: jie kviečiami į komisijas, įtraukiami į darbo grupes įstatymams rengti, prašomi recenzuoti parengtų teisės aktų projektus.

Mykolo Romerio universitete yra Konstitucinės teisės, Teisės istorijos katedros, dirba mokslininkai, į kurių nuomonę įsiklausoma, ugdomas nemažas būrys doktorantų. Ar jaunimas pakankamai domisi teisės istorija?

Deja, nesama didelio susidomėjimo. Nevykusią, mano nuomone, paslaugą padarė bene prieš dešimtmetį įsigaliojusi oficiali mokslų klasifikacija, atskyrusi teisės istoriją nuo kitų teisės mokslų ir priskyrusi ją humanitariniams mokslams bei bendrajai istorijai. Gyvenime tai kelia didelių problemų. Grynas istorikas, jei ir naudojasi teisės šaltiniais, tai paprastai juos laiko tiesiog vienu iš istorijos šaltinių. Bet tikram teisės istorikui būtinos teisinės žinios. Dėl to jaunimas nelinkęs rodyti entuziazmą keičiant specialybę ir gilintis į teisės istoriją. Teisės istorija, manau, turėjo likti prie socialinių mokslų ir glaudtis prie savo šaknų, prie teisės. Ir aš pats, beveik prieš penkiasdešimt metų ėmęs gilintis į teisės istoriją, visada laikiau ir tebelaikau save teisininku, atstovaujančiu socialiniams mokslams.

Profesoriau, prašytume šiek tiek papasakoti apie save. Kodėl ėmėtės tokios gilios ir išsamios konstitucionalizmo temos?

Tarp mūsų šnekant, į teisės is-

toriją atėjau atitinkamai susiklosčius aplinkybėms: stojau į aspirantūrą, tikėdamasis dirbti baudžiamosios teisės ir proceso srityje, bet moksliniu vadovu paskirtas Mokslų akademijos narys korespondentas Juozas Bulavas sugėbėjo pakoreguoti dar nenusistovėjusius mano interesus. Po aspiran-

Konstitucija – valstybės gyvenamojo laikotarpio dokumentas

tūros buvau pakviestas į Vilniaus universitetą dėstyti užsienio teisės istoriją. Sukaupęs tam tikrą patyrimą parašiau šiam kursui vadovėlį. Tačiau pagal mokslinius interesus daugiau linkau prie Lietuvos teisės istorijos. Iš pradžių domino administracinių institucijų organizacija ir veikla 1918–1940 m., vėliau interesai plėtėsi, ėmiau domėtis įvairiomis tarpukario Lietuvos valstybės teisinėmis problemomis, ypač konstitucionalizmo klausimais.

Jūs esate vienas žymiausių Lietuvoje prof. M. Romerio veiklos specialistų...

Prof. M. Romeris – tai asmenybė, kuria daug kas domisi. Net sovietmečiu, kai jis buvo laikomas buržuaziniu teisininku ir dar nepatikimu dėl savo kilmės, jo asmenybės nepajęta visiškai ignoruoti.

Be kita ko, devintojo dešimtmečio viduryje žinomas kultūros istorikas prof. Algirdas Šidlauskas pasiūlė parengti knygą apie M. Romerio požiūrį į mokslą, turėjusią įteiti į tuomet Vilniaus universiteto iniciatyva leidžiamą *Lietuvos mokslo paminklų* seriją. Dėl įvairių priežasčių tokia knyga nebuvo parengta, bet būtent nuo tada pradėjau intensyviai domėtis M. Romerio asmenybe ir mokslo darbais. Sprendžiant iš to, kad 1991 m. rudenį jauni Lietuvos istorijos instituto mokslininkai Druskininkuose organizavo labai įdomų renginį – pirmuosius M. Romerio skaitymus – visuomenėje juo besidominčiųjų jau tuomet buvo nemažai. Ir dabar M. Romeris yra daugelio Lietuvos ir užsienio mokslininkų akiratyje. Ypač minėtini Rimantas Miknys ir Janas Sawickis.

Profesoriau, Jūs kasmet išleidiate po naują leidinį – monografiją, vadovėlį. Kur tokio produktyvumo paslaptis?

Gerai būtų, jei tai būtų tiesa... Kiek derlingesnė šiuo požiūriu XXI a. pradžia. Susikaupė daugiau žinių, daugiau patyrimo. Ir dar – technika, kompiuteris. Bet svarbiausia – nevaržoma galimybė dirbti. Septyniolika nepriklausomybės metų pagal kūrybinio darbo rezultatus buvo gerokai našesni negu trisdešimt praėjusių sovietmečio metų. Atmosfera kūrybinei veiklai visai kita – tik dirbk, tik rašyk.

Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi Valentina Daunoraitė

Mykolo Romerio universiteto rektorius prof. Alvydas Pumputis socialinių mokslų daktaro diplomą įteikia prof. Mindaugo Maksimačio mokiniui dr. Gintarui Šapokai

Aukštojo mokslo ir studijų reforma pražydo. Bet ar duos vaisių?

Olga SUPRUN
Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto studentė

Švietimo ir mokslo ministerija iškilmingai paskelbė: mokslo ir studijų pertvarka prasideda kokybės gerinimu. Kaip kokybinius pokyčius ministerija įvardijo šias studijų pertvarkos kryptis: studijų kokybės gerinimą, mokslinių tyrimų ir studijų finansavimo bei finansinės paramos suteikimo studentams tobulinimą, mokslo ir studijų institucijų vidaus valdymo stiprinimą, auditorijų ir bendrabučių atnaujinimą, mokslo ir studijų darbuotojų kvalifikacijos kėlimą. Pažadai puikūs tarsi vaismedžio žiedai. Išties žydėjimui sąlygos geros, juk artinantis rinkimams prasidėjo politinis pavasaris. Tačiau, kaip žinome, ne visada žiedų gausa reiškia gerą derlių. Kaip nuo žiedo iki vaisiaus, taip ir nuo pažadų iki jų išpildymo – ilgas ir ne vienu akmenėliu grįstas kelias. O akmenėlių nemažai. Vienas iš jų – valstybinių aukštųjų mokyklų turto valdymo, naudojimo ir disponavimo galimybės.

Šiame kontekste Lietuvos rektorių konferencija kartu su Pramoninkų konfederacija suskubo ir bendrame pareiškime pateikė rei-

kalavimus suteikti universitetams nuosavybės teisę į aukštųjų mokyklų pastatus bei žemę, kurie šiuo metu priklauso valstybei. Pareiškime teigiama, kad gavę nuosavybės teisę universitetai galėtų lengviau ūkininkauti universitetų naudai.

Štai lapkričio mėn. vykusios laidos *Labas rytas* metu Švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius Giedrius Viliūnas teigė, kad, pavyzdžiui, Vilniaus universitetui rengiami įstatymai suteiks teisę parduoti visame mieste „išmėtytus“ pastatus ir statyti universitetą Saulėtekyje. Pagal Vilniaus universiteto strateginį planą, kuris skelbiamas universiteto interneto svetainėje, Gamtos mokslų, Chemijos, Matematikos ir Informatikos fakultetus per 2007–2013 m. planuojama perkelti į Saulėtekių akademinių miestelių, o Medicinos fakultetą – į Santariškių sveikatos miestelį. Numatoma, kad šių planų įgyvendinimas labai prisidės prie universiteto mokslinių tyrimų, studijų kokybės, inovacijų. Sunku nesutikti, kad siekiai puikūs, tačiau ten, kur dalijami pinigai, atsiranda ir sena kaip pasaulis pagunda juos panaudoti savanaudiškiems tikslams. Akademinei bendruomenė nėra išimtis. Iš skaudžios patirties žinome visą valstybės turto „prichva-

tizavimo“ istoriją po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, tad ar galime būti tikri, kad planuojama universitetų autonomija, kuri pirmiausia turėtų reikšti akademinę laisvę, pasireiškusi kaip disponavimas turto, nevirš universitetų turto grobstymu mažesniu ar didesniu mastu? Juk Lietuvoje, kad ir kaip būtų liūdna, savivalda dažniau tereiškia savi-valę.

Grįžkime prie Vilniaus universiteto pavyzdžio. Universiteto strateginiame plane kol kas neužsimeinama apie senąjį Vilniaus universiteto ansamblių, kuriam priklauso rektoratas, Filologijos, Filosofijos ir Istorijos fakultetai. Tačiau Filologijos fakulteto dekanas Antanas Smetona susitikimų su studentais metu ne kartą yra pabrėžęs, kad jeigu tik būtų jo valia, jis parduotų senamiestyje esančius universiteto pastatus ir statytų juos Saulėtekyje. Be abejo, šiuo veiksmu dekanas siekia išspręsti finansines fakulteto problemas bei užtikrinti studentų gerovę, nes jie galėtų studijuoti šiuolaikiškai įrengtose auditorijose, išsikūrusiose šiuolaikiškuose pastatuose. Atrodytų, labai progresyvios, racionalios ir perspektyvios mintys. Tačiau ar šiuolaikiškos „stiklinės“ pajęgtų atstoti centrinius Vilniaus universite-

to rūmus?! Tuos rūmus, kurie įkūnija visą Lietuvos mokslo ir studijų istoriją? Negi akademinė bendruomenė, paviliota pinigų ir menamų patogumų, atsisakys pastatų, kurių sienomis kalba istorija? Tuomet ji neverta pagarbos.

Štai tokias tendencijas gali įgauti menama valstybinių aukštųjų mokyklų „autonomija“ ir „savivalda“, jeigu valstybė nepasiliks kontrolės svertu, jeigu aukštosiose mokyklose neliks demokratijos, nebus nustatytas skaidrus aukštųjų mokyklų atsiskaitymas visuomenei bei įstatymais numatytos griežtos bausmės už lėšų panaudojimą ne pagal paskirtį. Tokiu atveju, užuot sulaukę pagerėjimo mokslo ir studijų srityje, galime tapti Lietuvos valstybės turto grobstymo tęsinio liudytojais. Ir tai tik vienas iš akmenėlių pakeliui į geresnę aukštojo mokslo ir studijų ateitį.

Lapkričio 6 d. Švietimo ir mokslo ministerija valstybės institucijoms ir socialiniams partneriams (Lietuvos rektorių konferencijai, studentų organizacijoms ir kt.) pateikė svarstyti parengtą Mokslo ir studijų įstatymo projektą, kuris jau lapkričio 15 d. turės būti pristatytas Vyriausybei. Pažymima, kad šis projektas bus svarstomas skubos tvarka – valstybės institucijos savo pa-

stabas turi pateikti per 5 darbo dienas, o socialiniai partneriai – per 7. Tačiau septinta darbo diena nuo įstatymo pateikimo svarstymui datos bus lapkričio 15-oji. Lieka neaišku, kaip Švietimo ir mokslo ministerija spės atsižvelgti į pateiktas pastabas. Juk yra gerai žinoma, kad bet kuriai reformai reikia ilgai rengtis, numatyti ir aiškiai suformuluoti kiekvieną žingsnį, apmąstyti bei su visuomene apsvarstyti visus galimus teigiamus ir neigiamus padarinius. Tik tada, pasirinkus optimaliausią variantą, galima vykdyti reformą. Tai byloja ir liaudies išmintis: devynis kartus pamatuok, dešimtą kirpk. Tačiau mūsų šalyje ten, kur skubėti nereikėtų, kažkodėl labai skubama.

Laikas parodys, ar Švietimo ir mokslo ministerijos žarstyti gražūs pažadai tebus dėl besierinančių rinkimų prasidėjusio politinio pavasario žiedai, kurie netruks pranykti taip ir neužmezgę vaisių, ar visgi sugebės atnešti taip laukiamą sultingų vaisių derlių. Juk derlius priklauso ne tik nuo oro sąlygų, bet ir nuo tinkamos priežiūros. Taigi pagerėjimas studijų ir mokslo srityje priklauso nuo politinių oro sąlygų bei tinkamos visuomenės priežiūros. O pagaliau medį pažinsi iš vaisių...

Bernardas ALEKNAVIČIUS

Jau greitai sukaks du šimtmečiai, kai pasaulis žavisi mūsų poeto Kristijono Donelaičio kūryba. Liudvikas Gediminas Rėza, 1818 m. išleisdamas Kristijono Donelaičio *Metus*, rašė: „Mūsų poetas, kuris sugeba panaudoti visus lietuvių kalbos resursus, stebina kalbos žinovus išraiškos dailumu, jėga ir žodingumu. Šiuo atžvilgiu kūrinyje turi klasikinę vertę ir yra tobulas pavyzdys lietuvių tautai. Jo kalba kaip upė išsilieja galingu srautu, nesulaikomu nei šiukščios elizijos, nei stamantraus žodžio, ir nejučiomis pagauna skaitytoją. Kas užgimė dvasios gelmėje, lengvai ir maloniai sklinda iš lūpų. Viskas mąstyta ir pasakyta grynai lietuviškai, ir žinovui belieka džiaugtis.“

Susipažinęs su Kristijono Donelaičio kūryba poetas Adomas Mickevičius (1798–1855) nuddžiungė, kad jo tauta dar gyva. Ir džiaugsmą A. Mickevičius išreiškia žodžiais: „Rėza, dabar, rodos, Karaliaučiaus profesorius, lietuvių senienų mėgėjas, skelbia jų literatūros paminklus. Prieš kelerius metus išleido lietuvių Donelaičio hegزامترو parašytą poemą apie keturis metų laikus, pridėdamas vokišką vertimą ir mokslinius paaiškinimus. Minėtoji poema dėl turinio ir gražios išraiškos verta pagyrimo, ir tuo dar turi būti mums (pabraukta B. A.) ypatingai svarbi, kad yra tikras lietuvių liaudies papročių paveikslas. Padėka garbingajam vyrui, kuris, nors svetimšalis (A. Mickevičius L. G. Rėza laikė ne lietuviu, – B. A.) sugėdina tautiečius, maža dėmesio tekreipiančius į savo tėvynės istoriją.“

Iš šių asmenybių išsakytų minčių net nesusipažinus su *Metų* autoriaus kūryba galima teigti, kad Kristijonas Donelaitis ne tik kūrė, bet ir mąstė lietuviškai. O ar jo gyvenimo metais vokiškoje Prūsijos valstybėje reikėjo lietuviško mąstymo?

1525 m. Prūsijos kunigaikštystėje įvedus liuteronybę, ši skelbėsi esanti vokiečių valstybinė religija. Ir katalikas mažlietuvis Prūsijoje tapo antraeilium žmogumi. Jis žeminamas ne tik dėl tautybės, bet ir dėl religijos. Tai jaučiama ir Martyno Mažvydo raštuose laiškuose buvusiam Kryžiuočių ordino magistrui ir pirmajam Prūsijos kunigaikščiui Albrechtui Brandenburgiečiui (1490–1568).

Dažniausiai genialūs rašytojai savo amžininkų lieka nesuprasti ir nepripažinti. Tokiu rašytoju buvo ir Kristijonas Donelaitis. Poeto gyvenimo metais Mažojoje Lietuvoje lietuvis, gamtos vaikas, buvo varžomas ne tik Prūsijos įstatymų, bet ir vokiečių valstybinės religijos, kurioje palankią dirvą surado pietizmas. Ši protestantizmo kryptis, būdinga liuteronybei, Prūsijoje įsigalėjo po 1710 m. maro epidemijos, sutapdama su Kristijono Donelaičio gyvenimo laiku. Ir Klaipėdos krašto surinkimininkai buvo savotiški pietizmo šalininkai. Jie kovojo prieš senuosius lietuviškus papročius, nepakentė lietuviškų dainų, laikydami visa

KODĖL KRISTIJONAS DONELAITIS SAVUOSIUS „METUS“ PATIKĖJO ATEITIES KARTOMS

2014 m. sausio 1 d. Lietuva paminės grožinės literatūros pradininko Kristijono Donelaičio 300 metų gimtadienį. Šiam jubiliejui jau pradėta rengtis, sudaryta jubiliejinė komisija. Tikimasi išleisti nemažai leidinių apie Mažąją Lietuvą ir Poeto epochą. Šio straipsnio autorius Kristijono Donelaičio 275-ajam gimimo jubiliejui jau buvo parengęs ir išleidęs nemažos apimties leidinį *Donelaitis ir mes*. Artėjančiam jubiliejui jis baigia rengti leidinį *Kristijono Donelaičio portretas*. Skaitytojų dėmesiui ir pateikiama publikacija iš būsimo leidinio *Kodėl Kristijonas Donelaitis savo „Metus“ patikėjo ateities kartoms*.

Bernardo Aleknavičiaus nuotrauka

Skulptoriaus Konstantino Bogdano sukurtas Kristijono Donelaičio paminklas prie Vilniaus universiteto

tai pagonybės palikimu ir šėtono išmone. Tik, anot Vydūno, jie nepėkė vokiškų dainų. O vėliau Vydūnas dar pasakys: „Mūsų dainos yra to paties ypatumo kaip mūsų prigimtis, į kurią esame įstatyti, kaip visus mūsų gyvenimas, kuriuo mes plaukti turime.“

Remiantis Vydūnu, galima teigti, jog pietizmas – svetimas lietuvių

prigimčiai. Ir tik Tautos gyvenimo upė, į kurią, anot Vydūno, esame įstatyti, Mažojoje Lietuvoje svetimogaivalo nuolat buvo trikdoma. Gyvenimo upės srovė dirbtinai siaurinama, sukuriami įvairūs slenksčiai, užtvankos... Tokio lėto, bet veiksmingo tautos naikimo negalėjo nepastebėti ir *Metų* autorius. Todėl ir *Metus* Kristijonas Donelaitis kū-

rė ne valdančiajai klasei, ne kolonistams – krašto nukariautojams, Kryžiuočių ordino palikuonims, bet ateities kartoms norėjo palikti rašytą savojo laiko gyvenimo tikrovę. Poetas gynė lietuvių būrą, smerkė kolonistus. O kuris valdžios ir vokiečių religijos liuteronybės atstovas galėjo pakęsti tokį Poeto „įžulumą“.

Tiesa, užsienyje leistoje literatūroje kartais sutinkame teiginį, jog Kristijonas Donelaitis buvęs pietizmo šalininkas. Jeigu jaunystėje Poetas būtų buvęs pietizmo šalininkas, tai jis ir su Tolminkiemio dvaro prievaizdu Ruihu į teismus dėl parapijos žemės nebūtų vykęs, o tik kartojęs: „Tokia Dievo valia“. Pietizmo šalininku Kristijonas Donelaitis galėjo tapti tik po kažkokių skaudaus nutikimo. Tuo tragišku nutikimu galėjo būti ir Poeto mažųjų *Metų* likimas.

Be abejo, visa tai puikiai suvokė ir L. G. Rėza leisdamas Kristijono Donelaičio *Metus*. Būdamas vokiečių valstybinės religijos dvasininkas L. G. Rėza jautė, kad tokie *Metai*, kokius sukūrė Kristijonas Donelaitis, jo laikui nepriimtini ir tarp šalių kolonistų gali susilaukti nemažo pasipriešinimo. Ir L. G. Rėza tapo savotišku Kristijono Donelaičio *Metų* cenzoriumi. L. G. Rėza iš *Metų* pašalino eilutes, kur kolonistai niekinami, kai ką „pagražinimui“ dar ir savo pridėjo. Ir tik praėjus 85 metams nuo Kristijono Donelaičio mirties pasaulis išvydo tikruosius mūsų literatūros pradininko *Metus*. O ir tai buvo padaryta ne jo gimtajame krašte, bet kaimyninėje valstybėje. 1865 m. Augustui Šleicheriui (1821–1868) parengus ir Rusijos MA išleisdamas Kristijono Donelaičio kūrybą, mūsų Poetui atsivėrė kelias į pasaulį.

Iš viso to, kas čia pasakyta, akiavaizdu, jog Prūsijos valstybėje Kristijono Donelaičio kūryba dešimtmečius buvo ignoruojama. Jis savotišku pranašu tapo ne gimtajame krašte, bet kaimyninėje ir prieš lietuvišką spausdintą žodį nusistačiusioje valstybėje. Aišku, po A. Šleicherio išleistų Donelaičio *Metų* Poeto kūrybos ignoruoti jau buvo neįmanoma.

Šiandien įvairiose publikacijose sutinkame teiginį, jog Kristijonas Donelaitis savuosius *Metus* skaitė iš sakyklos parapijiečiams. Ar taip galėjo būti? Mes to jau niekada nesužinosime. Tik kyla klausimas, ar vokiečių valstybinės religijos atstovas, o tuo labiau liuteronų kunigas iš sakyklos galėjo drįsti savo parapijiečių vokiečių kolonistą apšaukti „smir-

du“? O ar šis smirdas būtų susitaikęs su tokiais lietuvių kunigo žodžiais?

Susimąstykime ir gerai pagalvokime. Tai ar vokiečių valstybinės religijos kunigas, lietuviams priešiškoje Prūsijos valstybėje galėjo išleisti tokį kūrinių, kuriame plūstami vokiečiai ir iš jų šaipomasi? Matyt, *Metų* autorius jau buvo kažką panašaus išleidęs ir patyręs nemažą nuoskaudą.

Sklando hipotezė, jog Kristijonas Donelaitis, prieš sukurdamas *Metus*, yra išleidęs ir savo mažuosius *Metus*. Ši mūsų dienų hipotezė yra „praslydusi“ ir senuose rašytiniuose šaltiniuose. Ir jeigu tikrai gyvendamas Tolminkiemyje Kristijonas Donelaitis buvo išleidęs savo mažuosius *Metus*, tai ir jų turinys ne daug kuo turėjo skirtis nuo vėliau parašytų *Metų*. Be abejo, mažieji Donelaičio *Metai* nepatiko pietistams – vokiškiems kolonistams, ir šie stengdamiesi išlikti „šventieomis“ Poeto kūrinių galėjo sunaikinti. Ir tik tuomet Kristijonas Donelaitis galėjo pajusti, kokioje netolerantiškoje valstybėje gyvena. Jeigu ši hipotezė pasitvirtintų, tai ir būtų atsakymas, kodėl Kristijonas Donelaitis savo *Metus* patikėjo ateities kartoms.

Po mažųjų *Metų* sunaikinimo Kristijonas Donelaitis savo didžiųjų *Metų* jau nebeskaitė Tolminkiemio bažnytelėje savo parapijiečiams, neguodė tautiečių ir neplūdo kolonistų, kurie, anot Poeto, „lietuvininką per drimelį laiko“. Visa tai rodo, jog *Metai* – Poeto brandaus amžiaus kūriny, o ir sukurti jie prieš kokį gyvenimo lūžį. Būdamas silpnos sveikatos ir nenorėdamas pakenkti savo egzistavimui, Poetas visa tai, ką buvo sukūręs, galėjo paslėpti savo rankraštyne ir pasakyti: „Tokia Dievo valia.“ Nuo šio momento Kristijonas Donelaitis galėjo tapti pietizmo šalininku ir į supančią aplinką žvelgti jau pro susitaikymo bei nuolankumo akinius.

Kristijonas Donelaitis buvo giliai tikintis žmogus. Ir tik vokiečių valstybinė religija – liuteronybė – jam buvo surišusi rankas, todėl jis negalėjo viešai plūsti ir tų žmonių, kurių religinei bendruomenei jis netik priklausė, bet ir vadovavo. O *Metų* kalba – kolonistų pavergtos lietuvių tautos šauksmas tyruose. Už tokio kūrinio paskelbimą ne tik iš bažnytinės, bet ir valstybinės hierarchijos autorius galėjo susilaukti nemažai nemalonumų. Galėjo būti net ekskomunikuotas.

Jeigu Kristijonas Donelaitis dėl Tolminkiemio parapijos žemės pajėgė kovoti su dvaro prievaizdu Ruihu, tai to jis negalėjo daryti dėl savo kūrinių išleidimo, tik dėl to, kad *Metai* nebuvo grindžiami vokiečių valstybine religija, bet rėmėsi pavergtos ir engiamos lietuvių tautos kančiomis.

Šios hipotezės pripažinimas jaučiamas ir L. G. Rėzos leistuose Donelaičio *Metuose*, nes ten jie koreguoti, dailinti ir artinti prie valstybinės vokiečių religijos reikalavimų.

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Kristina Sakalauskienė

Dizainerė Jolanta Mitalauskaitė

Patarėjai: V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 ~ 5) 212 1235

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslas Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslas Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius

Tiražas 800 egz.